

บทที่ 4

ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิกฤตของศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำเสนอผลการศึกษาจากภาคสนามและวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนี้

4.1 ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สามารถนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขของศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ ดังต่อไปนี้

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของผู้ให้สัมภาษณ์ จำแนกตามประเภทงานวิจัย

ที่	ประเภท	จำนวน	ร้อยละ
1	บรรพชิต	100	55.56
2	ฆราวาส	80	44.44
รวม		180	100
3	พระภิกษุ	52	28.89
4	สามเณร	48	26.67
5	ประชาชนทั่วไป	80	44.44
รวม		180	100
6	ผู้บริหารคณะสงฆ์	11	6.11
7	ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์	9	5.00
8	เจ้าอาวาส	16	8.89
9	พระภิกษุอุกวัด	16	8.89
10	สามเณร	48	26.67
11	มัคทายก	16	8.89
12	ผู้ปกครอง	32	17.78
13	เยาวชน	32	17.78
รวม		180	100

จากตาราง ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ แสดงข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

จำแนกตามสถานะของจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ บรรพชิตได้จำนวน 100 รูป คิดเป็นร้อยละ 55.56 และฆราวาส จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44

จำแนกตามสถานะของผู้ให้สัมภาษณ์ ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ พระภิกษุจำนวน 52 รูป คิดเป็นร้อยละ 28.89 สามเณรจำนวน 48 รูป คิดเป็นร้อยละ 26.27 และประชาชนทั่วไปจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 44.44

จำแนกตามสถานภาพทางสังคมของจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ ออกเป็น 8 กลุ่ม คือ ผู้บริหารคณะสงฆ์จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.11 ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 5 เจ้าอาวาสจำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.89 พระภิกษุลูกวัดจำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.89 สามเณรจำนวน 48 รูป คิดเป็นร้อยละ 26.67 มัคทายกจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89 ผู้ปกครองจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78 และเยาวชนจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78

4.1.2 ข้อมูลเชิงสำรวจความคิดเห็น

ตารางที่ 12 จำนวนพระภิกษุและสามเณรในวัดหรือสำนักเรียนปัจจุบัน ที่ลดลง เพิ่มขึ้น คงที่

ที่	กลุ่มตัวอย่าง	ความคิดเห็น						รวม
		ลดลง		เพิ่มขึ้น		คงที่		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1	ผู้บริหารคณะสงฆ์	8	72.73	2	18.12	1	9.10	11
2	ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์	7	77.78	2	22.22	-	-	9
3	เจ้าอาวาส	16	100	-	-	-	-	16
4	พระภิกษุลูกวัด	16	100	-	-	-	-	16
5	สามเณร	41	85.42	5	10.42	2	4.17	48
6	มัคทายก	13	81.25	2	12.50	1	6.25	16
7	ผู้ปกครอง	23	71.88	4	12.50	5	15.63	32
8	เยาวชน	27	84.38	3	9.38	2	6.25	32
รวม		151	83.89	18	10	11	6.11	180

จากตารางที่ 12 เมื่อพิจารณาจากข้อมูลได้ผลวิจัยดังนี้

1. จำนวนของพระภิกษุและสามเณรในวัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันลดลง ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความคิดเห็นลดลงมากที่สุด 151 รูป/คน ดังนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 8 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.73 ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์ จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 77.78 เจ้าอาวาส จำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 100 พระภิกษุลูกวัด จำนวน 16 รูป คิดเป็นร้อยละ 100 สามเณรจำนวน 41 รูป คิดเป็นร้อยละ 85.42 มัคทายก จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 81.25 ผู้ปกครอง จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 71.88 และเยาวชน จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 84.38

2. จำนวนของพระภิกษุและสามเณรในวัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันเพิ่มขึ้น ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความคิดเห็นเพิ่มขึ้น 18 รูป/คน ดังนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 สามเณร จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.42 มัคทายก จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 ผู้ปกครอง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50 และเยาวชน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 9.38

3. จำนวนของพระภิกษุและสามเณรในวัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันคงที่น้อยที่สุด ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความเห็นคงที่ 11 รูป/คน ดังนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 1 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.10 สามเณร จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.17 มัคทายก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25 ผู้ปกครอง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 15.3 และเยาวชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 6.25

ตารางที่ 13 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรเข้ามาบวชในวัดและสำนักเรียน
ความคิดเห็นลดลง

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจ	149	20.96
2	ค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชเปลี่ยนไป	137	19.27
3	สืบเนื่องจาก พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	135	18.99
4	ความไม่สอดคล้องทางการศึกษาต่อการนำไปประกอบวิชาชีพ	110	15.47
5	ระบบโครงสร้างของสังคมที่ล้มเหลว	91	12.80
6	อื่นๆ	89	12.52
รวม		151/711	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 151 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อจำนวนลดลงของพระภิกษุและสามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ เกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคมและเศรษฐกิจ มากที่สุด จำนวน 149 รูป/คน รองลงมาคือ เกิดจากค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชเปลี่ยนไป จำนวน 137 รูป/คน สืบเนื่องจาก พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จำนวน 135 รูป/คน ความไม่สอดคล้องทางการศึกษาของสถาบันสงฆ์ต่อการนำไปประกอบวิชาชีพ จำนวน 110 รูป/คนจากระบบโครงสร้างของสังคมที่ล้มเหลว จำนวน 91 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 89 รูป/คน

ตารางที่ 14 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรเข้ามาบวชในวัดและสำนักเรียน
ความคิดเห็นเพิ่มขึ้น

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	จากพระภิกษุและสามเณรต่างถิ่นเพื่อหาโอกาสทางการศึกษา	13	29.54
2	วัดแสวงหาผู้บวชเรียนเพื่อจำวัด	12	27.27
3	สำนักเรียนแสวงหาผู้บวชเรียน	10	22.73
4	อื่นๆ	9	20.45
รวม		18/44	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 18 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อจำนวนเพิ่มขึ้นของพระภิกษุและสามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ เกิดจากพระภิกษุและสามเณรต่างถิ่นเพื่อหาโอกาสทางการศึกษามากที่สุด จำนวน 12 รูป/คน รองลงมาคือ เกิดจากวัดแสวงหาผู้บวชเรียนเพื่อจำวัด จำนวน 137 รูป/คน จากที่สำนักเรียนแสวงหาผู้บวชเรียน จำนวน 10 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 55.55 และอื่น ๆ จำนวน 9 รูป/คน

ตารางที่ 15 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรเข้ามาบวชในวัดและสำนักเรียน
ความคิดเห็น

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	จากพระภิกษุและสามเณรต่างถิ่น เพื่อหาโอกาสทางการศึกษา	9	31.03
2	ความต้องการพระภิกษุ-สามเณรจำวัดในการประกอบพิธีกรรม	8	27.57
3	วัดหรือสำนักเรียนแสวงหาผู้บวช	6	20.67
4	อื่นๆ	6	20.67
	รวม	11/29	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 11 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อจำนวนคงที่ ของพระภิกษุและสามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ เกิดจากพระภิกษุและสามเณรต่างถิ่นเพื่อหาโอกาสทางการศึกษามากที่สุด จำนวน 9 รูป/คน รองลงมาคือ จากความต้องการของศรัทธาชุมชนต้องการพระภิกษุและสามเณรจำวัดให้ครองค้ำในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจำนวน 8 รูป/คน จากวัดหรือสำนักเรียนแสวงหาผู้บวช จำนวน 6 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 6 รูป/คน

ตารางที่ 16 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาของจำนวนพระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวชในวัด
หรือสำนักเรียนของสงฆ์ ลดลง

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	ทำให้ขาดแคลนศาสนทายาท โดยเฉพาะศาสนทายาทของชุมชน	101	
2	ค่านิยมและจุดมุ่งหมายของการบวชดั้งเดิมกำลังเลือนหายไป	77	
3	หากผู้เรียนไม่ถึงเกณฑ์ โรงเรียนต้องถูกยุบหรือถูกรวม	61	
4	ขาดพระภิกษุ-สามเณรในการประกอบพิธีกรรม	58	
5	อื่นๆ	53	
รวม		151/350	

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 151 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อผลกระทบต่อจำนวนลดลงของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ ทำให้ขาดแคลนศาสนทายาท โดยเฉพาะศาสนทายาทของชุมชนมากที่สุด จำนวน 101 รูป/คน รองลงมาคือ ค่านิยมและจุดมุ่งหมายของการบวชดั้งเดิมของชาวล้านนากำลังเลือนหายไป จำนวน 77 รูป/คน การศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร หากผู้เรียนไม่ถึงเกณฑ์ต้องถูกยุบหรือถูกรวม จำนวน 61 รูป/คน ทำให้ขาดพระภิกษุ-สามเณรครอบงำศาสนาพิธีของวัด ต้องนิมนต์จากวัดอื่นๆ จำนวน 58 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 53 รูป/คน

ตารางที่ 17 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาของจำนวนพระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวชในวัด
หรือสำนักเรียนของสงฆ์ เพิ่มขึ้น

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	วัดไม่มีที่พักเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาความแออัด	14	34.15
2	พระภิกษุ-สามเณร ขาดแคลนปัจจัยเพื่อการศึกษา	8	19.51
3	วัดปกครองไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา	10	24.39
4	สำนักเรียนมีสถานที่และอุปกรณ์การเรียนไม่เพียงพอ	5	12.20
5	อื่นๆ	4	9.76
รวม		18/41	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 18 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อผลกระทบต่อจำนวนเพิ่มขึ้นของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ วัดไม่มีที่พักเพียงพอสำหรับพระภิกษุ-สามเณร ทำให้เกิดปัญหาความแออัด มากที่สุด จำนวน 14 รูป/คน รองลงมาคือ พระภิกษุ-สามเณร ขาดแคลนปัจจัยเพื่อการศึกษา จำนวน 8 รูป/คน วัดปกครองไม่ทั่วถึง ทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา จำนวน 10 รูป/คน สำนักเรียนมีสถานที่และอุปกรณ์การเรียนไม่เพียงพอ จำนวน 5 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 4 รูป/คน

ตารางที่ 18 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาของจำนวนพระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวชในวัด
หรือสำนักเรียนของสงฆ์ คงที่

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	หากเท่าเดิมที่พักอาศัยแออัดและการดูแลไม่ทั่วถึง	7	41.18
2	หากเท่าเดิมก็ยังขาดพระภิกษุ-สามเณรในการประกอบพิธีกรรม	6	35.29
3	อื่นๆ	4	23.53
รวม		11/17	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 11 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อผลกระทบต่อจำนวนคงที่
ของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ หากมีพระภิกษุ-สามเณร เท่าเดิมก็จะทำให้ไม่มีที่พักอาศัยและการ
ดูแลไม่ทั่วถึง จำนวน 7 รูป/คน รองลงมาคือ หากมีพระภิกษุหากมีพระภิกษุ-สามเณร เท่าเดิม การ
ประกอบพิธีกรรมก็จะไม่ครบองค์พิธี จำนวน 6 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 4 รูป/คน

ตารางที่ 19 จำนวนผู้สนใจบวชของชุมชนในวัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันที่ลดลง เพิ่มขึ้น คงที่

ที่	กลุ่มตัวอย่าง	ความคิดเห็น						รวม
		ลดลง		เพิ่มขึ้น		คงที่		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1	ผู้บริหารคณะสงฆ์	11	100	-	-	-	-	11
2	ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์	9	100	-	-	-	-	9
3	เจ้าอาวาส	16	100	-	-	-	-	16
4	พระภิกษุลูกวัด	1	100	-	-	-	-	16
5	สามเณร	48	100	-	-	-	-	48
6	มัคทายก	16	100	-	-	-	-	16
7	ผู้ปกครอง	32	100	-	-	-	-	32
8	เยาวชน	32	100	-	-	-	-	32
รวม		180	100	-	-	-	-	180

จากตารางที่ 18 เมื่อพิจารณาจากข้อมูลได้ผลการวิจัย ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง 180 รูป/คน มีความเห็นเกี่ยวกับจำนวนผู้สนใจบวชของชุมชนในวัดหรือสำนักเรียนที่ลดลง ในทิศทางเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 100

ตารางที่ 20 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนของผู้สนใจบวช และต้องการสืบทอดความเป็น
ศาสนทายาทในทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุและสามเณรลดลง

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	ค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชเปลี่ยนไป	160	25.40
2	สืบเนื่องมาจาก พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	142	22.54
3	ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม-เศรษฐกิจ	134	21.27
4	นโยบายการบริหารประเทศครอบคลุมท้องถิ่น	117	18.57
5	อื่นๆ	77	12.22
รวม		180/630	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

ด้วยจากกลุ่มตัวอย่างการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันต่อจำนวนลดลงของพระภิกษุและสามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ จากค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชเปลี่ยนไป มากที่สุด จำนวน 160 รูป/คน รองลงมาคือ สืบเนื่องมาจาก พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จำนวน 142 รูป/คน จากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม-เศรษฐกิจ จำนวน 134รูป/คน จากนโยบายการบริหารประเทศครอบคลุมท้องถิ่น จำนวน 117 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 77 รูป/คน

ตารางที่ 21 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนผู้สนใจบวชในชุมชน และสำนักเรียน
ลดลง

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	ขาดศาสนทายาทของท้องถิ่น	152	30.40
2	เยาวชนชุมชนห่างไกลหลักธรรมและ ค่านิยมการบวชดั้งเดิม	120	24
3	ขาดแคลนผู้บวชจากชุมชน	96	19.20
4	วัดในเขตเมืองอาจกลายเป็นวัดร้างและสำนักเรียนอาจถูกยุบหรือรวม	81	16.20
5	อื่นๆ	51	10.20
รวม		180/500	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

ด้วยจากกลุ่มตัวอย่างการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกันต่อผลกระทบต่อจำนวนลดลงของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ อาจขาดศาสนทายาทของท้องถิ่นมากที่สุด จำนวน 152 รูป/คน รองลงมาคือ อาจทำให้เยาวชนชุมชนห่างไกลหลักธรรมและ ค่านิยมการบวชดั้งเดิม (ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา)จำนวน 120 รูป/คน วัดและสำนักเรียนขาดแคลนผู้บวชจากชุมชน ทำให้ขาดผู้นำและผู้สืบทอดด้านศาสนาแก่ชุมชน เช่นการ เป็นมคทายกหรือผู้ชำนาญและเข้าใจพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนาในอนาคต จำนวน 96 รูป/คน หากไม่มีพระภิกษุสงฆ์จากที่อื่นก็จะทำให้วัดในเขตเมืองกลายเป็นวัดร้างและสำนักเรียนอาจยุบ/รวมมากขึ้นจำนวน 81 รูป/คนและอื่น ๆ จำนวน 51 รูป/คน

ตารางที่ 22 จำนวนผู้เข้าวัดและอุปถัมภ์วัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันที่ลดลง เพิ่มขึ้น คงที่

ที่	กลุ่มตัวอย่าง	ความคิดเห็น						รวม
		ลดลง		เพิ่มขึ้น		คงที่		
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
1	ผู้บริหารคณะสงฆ์	2	18.18	7	63.64	3	27.27	11
2	ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์	3	33.33	2	22.22	4	44.44	9
3	เจ้าอาวาส	2	12.50	4	25	10	62.50	16
4	พระภิกษุลูกวัด	3	18.75	2	12.50	11	68.75	16
5	สามเณร	10	20.83	3	6.25	35	72.92	48
6	มัคทายก	3	18.75	3	18.75	11	68.75	16
7	ผู้ปกครอง	8	25.00	10	31.25	15	46.8	32
8	เยาวชน	20	62.00	5	15.63	17	53.13	32
รวม		51	28.33	36	20	104	57.78	180

จากตารางที่ 19 เมื่อพิจารณาจากข้อมูลได้ผลการวิจัย ดังนี้

1. จำนวนผู้เข้าวัดและอุปถัมภ์วัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันลดลง ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความเห็นลดลง 51 รูป/คน ดังนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 18.18 ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์ จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 33.33 เจ้าอาวาส จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.50 พระภิกษุลูกวัด จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 18.75 สามเณรจำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 20.83 มัคทายก จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 ผู้ปกครอง จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 25 และเยาวชน จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50

2. จำนวนผู้เข้าวัดและอุปถัมภ์วัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันเพิ่มขึ้น ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความเห็นเพิ่มขึ้น 36 รูป/คน ดังนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 7 รูป คิดเป็นร้อยละ 63.64 ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 22.22 เจ้าอาวาส จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 25 พระภิกษุลูกวัด จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 12.25 สามเณรจำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 6.25 มัคทายก จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 ผู้ปกครอง จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 31.25 และเยาวชน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 15.63

3. จำนวนผู้เข้าวัดและอุปถัมภ์วัดหรือสำนักเรียนปัจจุบันคงที่ ผลการวิจัยพบว่า จากกลุ่มการศึกษาทั้งหมด 180 รูป/คน มีความเห็นคงที่ 104 รูป/คน ดังนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.27 ผู้บริหารสถานศึกษาสงฆ์ จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.44 เจ้าอาวาส จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.50 พระภิกษุลูกวัด จำนวน 11 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.75 สามเณรจำนวน 35 รูป คิดเป็นร้อยละ 72.92 มัคทายก จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 68.75 ผู้ปกครอง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 46.86 และเยาวชน จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 53.13

ตารางที่ 23 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้ศรัทธาประชาชนเข้าวัด อุปถัมภ์วัด หรือการศึกษาของ
 นักเรียนของสงฆ์ลดลง

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	ข่าวที่เกิดจากภาพพจน์และภาพลักษณ์ของสงฆ์ไม่เหมาะสม	43	28.10
2	ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม-เศรษฐกิจ	35	22.88
3	มีรูปแบบและวิธีการทำบุญด้วยวิธีอื่นๆ	33	21.57
4	ค่านิยมและอุดมการณ์เปลี่ยนแปลงไป	21	13.73
5	อื่นๆ	21	13.73
รวม		51/153	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 51 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อจำนวนลดลงของพระภิกษุและ
 สามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ เกิดจากข่าวที่เกิดจากภาพพจน์และภาพลักษณ์ของสงฆ์ไม่เหมาะสม
 มากที่สุด จำนวน 43 รูป/คน รองลงมาคือ ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม-เศรษฐกิจ จำนวน 35
 รูป/คน มีรูปแบบและวิธีการทำบุญด้วยวิธีอื่นๆ จำนวน 33 รูป/คน ค่านิยมและอุดมการณ์
 เปลี่ยนแปลงไป จำนวน 21 รูป/คน และอื่นๆ จำนวน 21 รูป/คน

ตารางที่ 24 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้ศรัทธาประชาชนเข้าวัดหรืออุปถัมภ์วัดหรือการศึกษาของ
สำนักเรียนของสงฆ์เพิ่มขึ้น

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	โหยหาที่พึ่งทางจิตใจสภาวะทางสังคมที่เครียด	26	19.12
2	การปรับเปลี่ยนวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว	25	18.38
3	การแสวงหาวิธีการและรูปแบบใหม่ในการทำบุญ	22	16.18
4	สภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น	17	12.50
5	อื่นๆ	10	7.35
รวม		36/136	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 36 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อจำนวนเพิ่มขึ้นของพระภิกษุและสามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ เกิดจากโหยหาที่พึ่งทางจิตใจสภาวะทางสังคมที่เครียด มากที่สุดจำนวน 26 รูป/คน รองลงมาคือ การปรับเปลี่ยนวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น จำนวน 25 รูป/คน การแสวงหาวิธีการและรูปแบบใหม่ในการทำบุญ จำนวน 22 รูป/คน สภาพทางเศรษฐกิจดีขึ้น จำนวน 17 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 10 รูป/คน

ตารางที่ 25 สาเหตุและปัญหาที่ทำให้ศรัทธาประชาชนเข้าวัดหรืออุปถัมภ์วัดหรือการศึกษาของ
 สำนักเรียนของสงฆ์คงที่

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	เชียงใหม่เป็นเมืองเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว	76	23.17
2	ยังคงถือธรรมเนียมและพฤติกรรมเคยชินทางศาสนาเช่นเดิม	75	17.15
3	เชียงใหม่ยังเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมทางศาสนา การศึกษา	83	23.03
4	วัดและสำนักเรียนมีการปรับตัว	63	19.21
5	อื่นๆ	31	9.45
รวม		104/328	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 11 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อจำนวนคงที่ของพระภิกษุและ
 สามเณรว่ามาจากสาเหตุ ดังนี้ จากเชียงใหม่เป็นเมืองเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว มากที่สุด จำนวน
 76 รูป/คน รองลงมาคือ ยังคงถือธรรมเนียมและพฤติกรรมเคยชินทางศาสนาเช่นเดิม จำนวน 75 รูป/
 คน เชียงใหม่ยังเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมทางศาสนา การศึกษา จึงสนใจและให้การอุปถัมภ์
 จำนวน 83 รูป/คน วัดและสำนักเรียนมีการปรับตัว จำนวน 63 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 31 รูป/คน

ตารางที่ 26 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนของศรัทธาประชาชนเข้าวัด อุปลัมภ์
วัด หรือสำนักเรียนลดลง

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	สถานภาพความเป็นอยู่ของพระภิกษุและสามเณรภายในวัดที่ยังขาดแคลน	38	28.57
2	ขาดแคลนปัจจัยด้านงบประมาณเพื่อการศึกษาและพัฒนาของสำนักเรียน	37	27.82
3	ศักยภาพของการพัฒนาตนเองของพระภิกษุและสามเณร ถูกจำกัด	27	20.30
4	ศักยภาพการพัฒนาโครงสร้างทางการบริหารสงฆ์และการศึกษาถูกจำกัด	17	12.78
5	อื่นๆ	14	10.53
รวม		51/133	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 51 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อผลกระทบต่อจำนวนลดลงของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ สถานภาพความเป็นอยู่ของพระภิกษุและสามเณรภายในวัดที่ยังขาดแคลน มากที่สุด จำนวน 38 รูป/คน รองลงมาคือ ปัจจัยด้านงบประมาณเพื่อการศึกษาและพัฒนาของสำนักเรียนที่ยังขาดแคลน จำนวน 37 รูป/คน ศักยภาพของการพัฒนาตนเองของพระภิกษุและสามเณร ถูกจำกัด จำนวน 27 รูป/คน ศักยภาพของการพัฒนาโครงสร้างทางการบริหารสงฆ์และการศึกษาถูกจำกัด จำนวน 17 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 14 รูป/คน

ตารางที่ 27 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนของศรัทธาประชาชนเข้าวัด อุปถัมภ์
วัด หรือสำนักเรียนเพิ่มขึ้น

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	พระภิกษุ-สามเณร มีความสัปปายะมากเกินไป ง่ายต่อการละเมินวินัย	30	30.1
2	ต้องแบกภาระมากขึ้น จากข้อกำหนดของเจ้าภาพที่มาทำบุญ	18	18.37
3	อาจทำให้การบริหารจัดการปัจจัยอุปถัมภ์ไม่ถูกต้องและโปร่งใส	17	17.35
4	อาจก่อให้เกิดลากลักการะ	17	17.35
5	อื่นๆ	16	16.33
รวม		36/98	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 36 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อผลกระทบต่อจำนวนเพิ่มขึ้นของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ พระภิกษุ-สามเณร มีความสัปปายะมากเกินไป ทำให้ง่ายต่อการละเมินวินัย มากที่สุด จำนวน 30 รูป/คน รองลงมาคือ เจ้าอาวาสและสำนักเรียน รวมถึงพระภิกษุสามเณรต้องแบกภาระมากขึ้น จากข้อกำหนดของเจ้าภาพที่มาทำบุญ จำนวน 18 รูป/ อาจทำให้การบริหารจัดการปัจจัยจากการอุปถัมภ์ไม่ถูกต้องและโปร่งใส จำนวน 17 รูป/คน อาจก่อให้เกิดลากลักการะ จำนวน 17 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 16 รูป/คน

ตารางที่ 28 ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนของศรัทธาประชาชนเข้าวัดเพื่อ
อุปถัมภ์วัดและสำนักเรียนคงที่

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	ยังให้ความศรัทธาตามปกติตามแต่สภาพ	74	32.03
2	หากจำนวนเท่าเดิม กิจกรรมที่วัดและสำนักเรียนต้องทำมีมากขึ้น	66	28.57
3	หากจำนวนเท่าเดิม วัดและสำนักเรียนต้องใช้แรงจูงใจต่อการบริหารจัดการและดูแลพระภิกษุสามเณรมากขึ้น	48	20.78
4	อื่นๆ	43	18.61
รวม		104/231	100

หมายเหตุ : ความคิดเห็นมีได้มากกว่า 1

จากกลุ่มตัวอย่างการศึกษา 104 รูป/คน ซึ่งมีความคิดเห็นต่อผลกระทบต่อจำนวนคงที่ของพระภิกษุและสามเณร ดังนี้ ยังให้ความศรัทธาตามปกติตามแต่สภาพ จำนวน 74 รูป/คน รองลงมาคือ หากมีพระภิกษุ-สามเณรจำนวนเท่าเดิม กิจกรรมที่วัดและสำนักเรียนต้องทำมีมากขึ้น แต่การอุปถัมภ์เท่าเดิม จำนวน 66 รูป/คน หากมีพระภิกษุ-สามเณรจำนวนเท่าเดิม วัดและสำนักเรียนต้องใช้แรงกระตุ้นและกำลังใจต่อการบริหารจัดการและดูแลพระภิกษุสามเณรมากขึ้น จำนวน 48 รูป/คน และอื่น ๆ จำนวน 43 รูป/คน

สรุป

จากการศึกษาข้อมูลด้านการสำรวจความคิดเห็น โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปได้ ด้านปริมาณการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนลดลงจริง และมีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกับด้านจำนวนของผู้สนใจบวช และต้องการสืบทอดความเป็น ศาสนทายาทในทางพระพุทธศาสนา ของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนลดลง เช่นกัน ส่วนในด้านศรัทธาประชาชนที่ต้องการเข้าวัดหรืออุปถัมภ์วัดหรือการศึกษาของนักเรียน ของสงฆ์กลับมีจำนวนคงที่ ไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

พบว่า สาเหตุและปัญหาที่ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนลดลง 3 ลำดับที่สำคัญ คือ ค่านิยมและจุดมุ่งหมายของการบวชที่เปลี่ยนไป รองลงมา คือ สภาพปัญหาที่มาจากเปลี่ยนแปลงทางสังคม-เศรษฐกิจ และสืบเนื่องมาจาก พรบ.การศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542

ส่วนผลการศึกษาด้านศรัทธาประชาชนที่ต้องการเข้าวัดหรืออุปถัมภ์วัดหรือการศึกษาของ นักเรียนของสงฆ์กลับมีจำนวนคงที่ ไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั้น พบว่า มีสาเหตุสำคัญ 3 ลำดับที่สำคัญ คือ เพราะจังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และได้รับการ สนับสนุนจากทางรัฐบาลเพื่อให้เป็นจังหวัดแห่งการท่องเที่ยวจึงไม่มีปัญหาด้านการขาดแคลน ศรัทธาอุปถัมภ์ทั้งคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว รองลงมา เพราะคนในพื้นที่เองและชาวพุทธส่วน ใหญ่ ยังคงถือธรรมเนียมและพฤติกรรมเคยชินทางศาสนา และจังหวัดเชียงใหม่ยังเป็นแหล่งรวม ของวัฒนธรรมทางศาสนา การศึกษา ศรัทธายังให้ความสนใจและอุปถัมภ์เพื่อให้ดำรงสืบไป

ด้านผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาของจำนวนการลดลงของพระภิกษุและสามเณรใน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนลดลงจริงนั้นพบว่า และมีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกันด้าน ผลกระทบจากสาเหตุและปัญหาจากจำนวนของผู้สนใจบวช และต้องการสืบทอดความเป็น ศาสนทายาทในทางพระพุทธศาสนา ของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนลดลง เช่นกัน

พบว่า ผลกระทบที่ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนลดลง 3 ลำดับที่สำคัญ คือ ทำให้ขาดแคลนศาสนทายาท โดยเฉพาะศาสนทายาทของชุมชน รองลงมาคือ ค่านิยมและจุดมุ่งหมายของการบวชดั้งเดิมของชาวล้านนากำลังเลือนหายไป รวมถึงเยาวชนชุมชน ห่างไกลหลักธรรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา และทำให้ขาดพระภิกษุสามเณร ครอบครองศาสนาพิธีของวัด ต้องนิมนต์จากวัดอื่นๆ รวมถึงทำให้ขาดผู้นำและผู้สืบทอดด้านศาสนา แก่ชุมชน เช่นการ เป็นมัคทายกหรือผู้ชำนาญและเข้าใจพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนา ในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขที่ได้จากการสัมภาษณ์ มีดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับวิกฤตศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณร

ตารางที่ 29 สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับวิกฤตศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณร

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ต้องปฏิรูปการบริหารงาน การดำเนินงานและการปกครอง ด้วยการยอมรับและเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในบริบทของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ รวมถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ อย่างเป็นระบบ/คล่องตัว เป็นรูปธรรมที่ยั่งยืน และสามารถประเมินหรือตรวจสอบได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเชิงโครงสร้างระดับประเทศต่อไป	14	26.92
2	ทุกภาคส่วนต้องดำเนินงานร่วมกันเพื่อฟื้นฟูบทบาทของศาสนทายาทในการทำงาน และการเป็นผู้นำทางความเชื่อและค่านิยมประเพณี-วัฒนธรรมทางศาสนา เช่น ค่านิยม การบวชของชาวเชียงใหม่ ให้มีคุณค่าและความหมายเพื่อสืบทอดเป็นวัฒนธรรม สังคมสืบไป โดยเฉพาะองค์กรคณะสงฆ์ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรบริหารการปกครอง องค์กรการศึกษา องค์กรศาสนาภาคประชาชน และอื่น ๆ ที่ต้องหันกลับไปพิจารณาประเพณี-วัฒนธรรมความเชื่อ หรือรูปแบบโครงการดี ๆ ในอดีตหรือปัจจุบันที่ทำได้จะช่วยให้สามารถช่วยแก้ไขปัญหและพัฒนาคุณภาพศาสนทายาทที่แท้จริงได้	12	23.08
3	ต้องระดมความร่วมมือ ให้เกิดปฏิรูปการจัดการศึกษาของสงฆ์ให้สอดคล้องและเป็นที่ยอมรับของสังคม แต่ต้องไม่ละทิ้งแก่นแท้หลักธรรมและแนวทางของพุทธศาสนาจนเป็นเรื่องของกระแสของโลก ที่เรียกว่า “การตลาดทางการศึกษา” โดยเฉพาะ ความร่วมมือระดับท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องเชิงบริบทของท้องถิ่นและการเป็นเอกลักษณ์ หรือจุดยืนของสังคมท้องถิ่นโดยแท้ และเพื่อเป็นการด้านทานประศาสน์สังคมบริบทจากภายนอก	9	17.31
4	ทุกภาคส่วนต้องส่งเสริมและให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และความเข้าใจหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นไปเพื่อการนำไปใช้อย่างแท้จริงและยั่งยืน แก่ศาสนบุคคลในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่แต่เพียงเฉพาะพระภิกษุและสามเณร เท่านั้น	7	13.46
5	อื่น ๆ	10	19.23
รวม		52	100

2.2 ข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข หากไม่มี (พระภิกษุและสามเณร) ศาสนทายาท
ในทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 30 สรุปข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข หากไม่มี (พระภิกษุและสามเณร) ศาสนทายาท
ในทางพระพุทธศาสนา

ที่	ความคิดเห็น	จำนวน	ร้อยละ
1	การปกครองสงฆ์เชียงใหม่ทุกระดับ ต้องมีจุดยืนและสร้างกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ที่แท้จริง รับมือกับปัญหาเชิงคุณภาพ ไปพร้อม ๆ กับด้านปริมาณ รวมถึงมีกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ และวัดผลประเมินผลประสิทธิภาพของการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เช่น การดำเนินการจัดการศึกษาของสงฆ์ ทุกประเภท/ระดับการศึกษา การดำเนินงานของพระภิกษุและสามเณรที่มีบทบาทต่อการพัฒนาหรือสร้างคุณประโยชน์ต่อองค์กรศาสนาและสังคม สร้างความรู้และเข้าใจต่อองค์กรสงฆ์ และประชาชนเพื่อร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของความสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านศาสนบุคคลในทางศาสนา และสามารถนำไปสู่การพัฒนาและแก้ปัญหาของคณะสงฆ์ระดับประเทศได้	17	32.70
2	ท้องถิ่นเชียงใหม่ โดยเฉพาะผู้ปกครองหรือผู้นำท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญในการนำพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการสร้างความสุข สงบ ความเจริญ มั่งคั่ง และความดีงามต่อการนำไปใช้เป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพคนท้องถิ่น เช่น การให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหา และร่วมกันทะนุบำรุง ฟื้นฟู ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมของคณะสงฆ์เชียงใหม่ ด้านการบริหาร ปกครอง การศึกษา การร่วมกันพัฒนาสังคมและต้องส่งเสริมบทบาท ศักยภาพของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนและสังคม เช่น ด้านงบประมาณ หรือการมีส่วนร่วม อีกทั้งต้องเป็นไปเพื่อการลงไปสู่ชาวบ้าน (รากหญ้า) จริง ๆ ไม่ติดอยู่กับการดำเนินการที่เป็นรูปแบบพิธีการของภาครัฐ	14	26.92
3	ท้องถิ่นเชียงใหม่ ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญของบริบททางสังคมท้องถิ่นด้านความเชื่อความศรัทธา ที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะที่สัมพันธ์ทางศาสนาในอดีต เพื่อรักษาและฟื้นฟู ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงามด้านศาสนา หรือโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ต่อองค์กรสงฆ์และชาวเชียงใหม่ รวมถึงต้องตระหนักถึงความสัมพันธ์ เชิงบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน อย่างแท้จริง จะช่วยลดช่องว่างและมองเห็นสภาพของปัญหาและทางแนวทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น	11	21.15

4	ส่วนงานภาครัฐของการปกครองระดับท้องถิ่น การปกครองคณะสงฆ์ และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ต้องส่งเสริม พัฒนาศักยภาพ และสร้างขวัญกำลังใจต่อบุคลากรทางศาสนาและที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้เห็นถึงความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อสืบต่ออายุพระศาสนา โดยเฉพาะพระภิกษุและสามเณร รวมถึงเยาวชนชาวเชียงใหม่ที่ต้องให้ความสำคัญเพื่อเป็นรากฐานทางความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาที่ถูกต้องต่อไป	6	11.53
5	อื่นๆ	4	7.70
รวม		52	100

4.1.3 สรุป

1. ด้านความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับวิกฤตศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณร คือ

- 1) คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ต้องปฏิรูปการบริหารงาน และการปกครอง
- 2) ทุกภาคส่วนต้องดำเนินงานร่วมกัน เพื่อฟื้นฟูบทบาทของศาสนทายาทในการทำงาน และการเป็นผู้นำทางความเชื่อและค่านิยมประเพณี-วัฒนธรรมทางศาสนา
- 3) ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน ให้เกิดการผลักดันการปฏิรูปการจัดการศึกษาของสงฆ์ให้สอดคล้องและเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. ด้านความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข หากไม่มี ศาสนทายาท (พระภิกษุและสามเณร) ในทางพระพุทธศาสนา คือ

- 1) องค์การปกครองสงฆ์เชียงใหม่ทุกระดับ ต้องมีจุดยืนและสร้างกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริง
- 2) องค์การปกครองเชียงใหม่ โดยเฉพาะผู้ปกครองหรือผู้นำท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญในการนำพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพคนท้องถิ่น
- 3) ทุกภาคส่วนของท้องถิ่นเชียงใหม่ ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญของบริบททางสังคมท้องถิ่นด้านความเชื่อความศรัทธา ที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะที่สัมพันธ์ทางศาสนาในอดีต เพื่อรักษาและฟื้นฟู ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงามด้านศาสนา

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

4.2.1 สาเหตุและปัญหาของการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุของการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง สรุปได้ว่า มีสาเหตุมาจาก สาเหตุสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชที่เปลี่ยนไป

ส่งผลให้เกิดอัตราการลดลงของจำนวนพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ สอดคล้องกับผลการศึกษาเบื้องต้นและจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ถึงร้อยละ 90. 72 พิจารณาได้ว่าเป็นเพราะวัฒนธรรมทางความคิดและความเชื่อทางสังคมไทย ในที่นี้รวมถึงสังคมเชียงใหม่ ที่มีค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชในทางพระพุทธศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมเป็นอันมาก เช่น แต่เดิมคนไทยได้รับการปลูกฝัง เกี่ยวกับอุดมการณ์ของการบวชสำหรับเด็กชายหรือชายไทย เพื่อทดแทนคุณบิดามารดา เพื่อให้ได้รับการขัดเกลาเพื่อเข้ารับศึกษาอบรมทางธรรมและศิลปวิชาจากรั้วกำแพงวัด และอื่น ๆ เป็นต้น แต่ปัจจุบันพบว่าเพราะบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป อุดมการณ์ดังกล่าวจึงถูกเปลี่ยนแปลงไป ให้มีความหมายเพียงการบวช เพื่อโอกาสทางการศึกษา และใช้เป็นวุฒิบัตรทางการศึกษาให้พื้มีประโยชน์ต่อวิชาชีพทางสังคม หรืออุดมการณ์แอบแฝงและทับซ้อนทางสังคมสงฆ์ของผู้แสวงหาผลประโยชน์จากศาสนา

ค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ยังเกิดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ได้รับการสืบทอดอย่างเป็นรูปธรรมและยังขึ้นได้มีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงไปของค่านิยมทางศาสนาเชิงบริบทของท้องถิ่น เช่น

1. ประเพณีการขัดเกลาผู้บวชที่เรียกว่า “ชะโยม”
2. ค่านิยมในการบวชเณรและประเพณีการบวชที่เรียกว่า “ปอยน้อย”
3. การปกครองสงฆ์ด้วยระบบ “หมวดอุโบสถ”
4. การทำสังฆกรรม ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง “พระอุปัชฌาย์ ลัทธิวิหริก และอันเตวาลิก”
5. ธรรมเนียมการนับถือ “ครูบา”
6. การถูกลดทอนทางวัฒนธรรมด้าน “การถ่ายทอดวิชาชีพจากวัด” สู่พระภิกษุ

สามเณร และชุมชน

ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาแบบล้านนาข้างต้น เห็นได้ว่ามีอิทธิพลและมีความสำคัญต่อการสร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในสังคมเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นสังคมของพระสงฆ์ หรือสังคมชาวบ้าน ให้ดำรงอยู่ร่วมกันด้วยความสอดคล้องและประสาน

ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวทางวัฒนธรรมศาสนา และยังสามารถประคับประคอง ป้องกันหรือแก้ไข วิกฤตปัญหาของสังคม ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้นำจิตวิญญาณ และให้การศึกษา ชาวบ้านก็ให้การอุปถัมภ์ค้ำชู และเข้าหาหลักธรรมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเชียงใหม่บางอย่างยังสามารถช่วยเชื่อมโยงบุตรหลานให้เข้าใจ พระธรรมคำสอน ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางศาสนา เชื่อมโยงการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของ ชุมชนเพื่อความสามัคคี ผ่านพิธีกรรม หรือประเพณีทางศาสนาสำคัญ ๆ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของ การปกครอง ด้วยความรู้รักกตัญญู กตเวที ด้วยการทำสังฆกรรมร่วมกัน เชื่อมโยงคนรุ่นใหม่เข้าหา คนรุ่นเก่าให้รู้จักนับถือผู้อาวุโส โดยผ่านกระบวนการของวัด และถ่ายทอดความเป็นชาวบ้าน รู้จักการ ถ่ายทอดวิชาชีพทักษะความชำนาญ สู่การนำไปประยุกต์ใช้และประสานประโยชน์ แก่สังคม ภายนอก จากพุทธศิลปกรรม และประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านท้องถิ่น สู่รุ่นต่อรุ่น

จากประเด็นข้างต้น จึงทำให้ต้องพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวซึ่งมีความสำคัญ ต่อการเกิดวิกฤตทางศาสนาในอนาคต ในประเด็นนี้ คือ วิกฤตด้านศาสนบุคคล ที่เป็นพระภิกษุและ สามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบัน ซึ่งมีจำนวนลดลงและพบว่าความสนใจของชุมชนก็ลดลง เช่นกัน ดังจะขอยกตัวอย่าง ทฤษฎีที่เป็นที่รู้จักกันในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาในโลก สมัยใหม่ เช่น ศาสนาพุทธซึ่งเคยมีบทบาททางสังคม มีคำกล่าวที่รู้จักกันดีในหมู่พระสงฆ์ว่า “ จงอยู่ในโลกแต่อย่าติดโลก ” หรือ “ อยู่ในโลกแต่ให้เหนือโลก ” คำกล่าวนี้แสดงถึงการตระหนัก ดีว่าความสำเร็จในการครองเพศสมณะขึ้นอยู่กับ การหาจุดสมดุลระหว่างบทบาททางสังคมและ เป้าหมายสูงสุดทางจิตวิญญาณ หากสถาบันสงฆ์ถูกลากจูงเข้าหาสังคมและค่านิยมของสังคมมาก เกินไปจะเกิดสภาพที่เรียกว่า domestication (Carrithers,1979) ซึ่งหมายถึงการถูกรวบงำจากโลก แต่หากมุ่งเป้าการหลุดพ้นไปอีกขั้วหนึ่งโดยไม่สนใจความสัมพันธ์กับโลกฆราวาสก็จะเป็นการ จำกัดการเติบโตและการแพร่กระจายของศาสนาเอง ประวัติศาสตร์พัฒนาการของสถาบันสงฆ์จึง ศึกษาได้จากการประครองตนท่ามกลางแรงเหวี่ยงหรือแรงดึงระหว่างขั้วทั้งสองดังกล่าว

และท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางสังคมวัฒนธรรมของโลกานุวัตรและ ท่ามกลางลักษณะฉาบฉวยชั่วแค้นของวิถีชีวิตสมัยใหม่ การประครองจุดสมดุลระหว่างขั้วทั้งสอง ยิ่งเป็นไปได้ยากลำบากขึ้น ในด้านสังคม กระบวนการกลายเป็นสมัยใหม่ (modernization process) และกระบวนการแยกกระจายเป็นสถาบัน (differentiation) ได้ดึงเอาบทบาททางสังคม กลับไป หน้าที่ทางการศึกษาแหล่งสะสมองค์ความรู้ทางศิลปะและการแพทย์ การบันเทิงและแหล่ง พบปะของชุมชนเหล่านี้ค่อยๆ กลายเป็นสถาบันทางสังคมที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัด ในด้านจิต วิญญาณทุนนิยมบริโภคนิยมได้โลกลานวัตรผลึกศาสนาให้เข้าไปอยู่มุมเล็กๆของพิธีกรรมที่กลายเป็น เป็นเพียงรูปแบบของจารีตที่ปราศจากความหมายทางจิตวิญญาณ หรือมีเจตนาที่ก่อให้เกิดกระบวนการ

ทำศาสนาให้เป็นสินค้าคงจะเห็นได้จากขบวนการค้าพระเครื่อง (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546 : 114-115)

จากคำกล่าวข้างต้น พบว่า สังคมเชียงใหม่ ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และในสถานะการถูกรอบงำภายใต้ของกระแสโลก ชาวพุทธสังคมเชียงใหม่ท่ามกลางกระแสเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงตอบสนองค่านิยม และการบริโภค ที่ห่างไกลไปจากค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเดิม ซึ่งมีคุณค่าและมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตที่สงบสุข และนอกเหนือไปจากนั้น ก็ยังทำให้ห่างไกลไปจากศาสนา และเห็นได้ว่ามีความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์สังคมเชียงใหม่ หรือสังคมโลก อย่างไร ยกตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

“.....การที่ลุงได้เป็นมัคนายกหรือปุ๋ญจารย์วัดนี้ เพราะสมัยก่อนลุงเคยบวชเป็นพระมาก่อนเริ่มต้นจากการเป็นชะโยม ต้องทำงานทุกอย่างที่พระหรือผู้หลวงบอกให้ทำ ถึงอายุครบก็บวชเป็นเณรจากนั้นก็ได้รับตัวเมืองบ้าง เรียนธรรมบ้าง ช่วยพระลูกวัดเช่น ทำงานช่าง งานไม้ ฝึกเทศน์บ้าง ได้ไปนั้ก(ได้วิชาชีพนั้ก) จนอายุครบบวชก็บวชเป็นตั้ เป็นตั้ก็ช่วยงานผู้หลวง ปกครองพระผู้ช่วยเณรต่อสักระยะ เมื่อหมดบุญผ้าเหลืองก็ลาสิกมาไ้งาน มีครอบครัว ชาวบ้านรวมถึงผู้พระที่วัดนี้เป็้นเป็้นใจ (ทุกคนพอใจ)ในตัวลุงว่าหันเอามาตลอด เช่นนี้จึงจะมา เป็นผู้นำด้านพิธีกรรม ด้านศรัทธา และความเชื่อของชุมชนศรัทธาได้.....” (สัมภาษณ์ พ่อหนานสอน มณเฑียร, 18 ต.ค. 2548)

2) จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-เศรษฐกิจ

พิจารณาได้ว่าเป็นผลกระทบจากสถานะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นเชียงใหม่ ดังบทสัมภาษณ์ต่อไปนี้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคนเชียงใหม่มองว่าเป็นวิกฤตสำคัญทางสังคมเชียงใหม่และเป็นสาเหตุสำคัญต่อการลดลงของพระภิกษุและสามเณรเชียงใหม่ ประเด็นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ถือเป็นสาเหตุและปัญหาที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงเกือบทุกปัญหา

“.....จากที่สังคมเชียงใหม่มีทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปเช่นที่เห็นกันปัจจุบัน ก็ถือว่าเป็นสาเหตุสำคัญต่อการลดลงของจำนวนพระเณรเชียงใหม่ เพราะการที่ภาครัฐต้องการหื้อเชียงใหม่เป็นเมืองสำคัญทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวมาโดยตลอด ก็ยังทำให้สังคมเชียงใหม่แทบจะเหมือนสังคมกรุงเทพไปเสียหมด อะหยังที่เป็นวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของกรุงเทพที่เป็นมี สักบ่เม็นเชียงใหม่ก็รับมาเสียหมด มันเวย (เร็ว) ต่อการรับแต่มันช้าต่อการสลาย ช้าเป็นความเจริญที่กิด (คิด)ว่ามันมากับการ

พัฒนาทางเศรษฐกิจที่ท้องถิ่นจะได้รับ ทุกคนก็อ้าแขนรับ บ่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือชาว
 เชียงใหม่เอง เช่นนี้จะบ่หื้อเกิดความหลากหลายทางสังคมจากการเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้
 ได้จะใด (ได้อย่างไร) เมื่อเชียงใหม่ต้องกลายเป็นเมืองสำคัญ ทุกอย่างก็มุ่งตรงมา ณ
 ที่นี้ บ่ว่าจะเป็นคน เป็นงาน เฉพาะตัวเมืองเชียงใหม่นี้จะพบกับสภาพที่ชัดเจนที่สุด
 วิถีชีวิตที่เรียบง่ายและความเป็นอยู่ที่ดีงาม ก็หาได้ยาก คนมาจากหลากหลาย เชื้อ
 ชาติ มุ่งมาแสวงแสวงหรือสร้างงาน และโอกาสต่าง ๆ จากผลประโยชน์ของท้องถิ่นที่
 เอื้อจากภาครัฐ ชาวเชียงใหม่เริ่มมีวิถีชีวิตที่ต่างจากกรุงเทพ สภาพครอบครัวจึงเริ่ม
 ขาดความรักความอบอุ่นและความเข้าใจ เช่น ตื่นกันแต่เช้ามีคตต่างคนต่างออกบ้าน พ่อ
 แม่ออกไปเยี่ยะกัน (ทำงาน) ถ้าส่งลูกไปเรียนโรงเรียนดั่ง ๆ มีชื่อเสียงในตัวเมือง ต้อง
 หื้อลูกตื่นเช้ามีคตเพื่อจะ ได้บ่น้อยหน้าเป็น พ่อคตแลง (เย็น) ก็หื้อลูกไปเรียนพิเศษคต
 แหม 2 ชั่วโมง อ้างว่าบ่มีเวลาสอนกันบ้าน สถานที่เรียนก็หื้อใกล้กับโรงเรียนที่เรียนก็
 ได้ หรือที่ใกล้กับห้างสรรพสินค้าก็ดี พ่อจะป๊ะหน้ากัน (เจอหน้ากัน) ก็ค่าก็มิด
 แวะกินข้าวข้างตาง กาวา(หรือว่า)บนห้างฯ ก่อนเข้าบ้าน วันเสาร์-วันอาทิตย์ก็ต้องหื้อ
 ลูกไปเรียนพิเศษแหม พ่อแม่ก็ยังต้องทำงานอยู่ ซึ่งจำเป็นต้องหางานพิเศษอื่นทำคต
 หื้อพอกับค่าใช้จ่ายสะปะต่างที่ต้องใช้กับสภาพสังคมปัจจุบันเพื่อให้ทัดเทียมคตสถาน
 ทางสังคม บ่ว่าจะเป็นบ้าน เป็นรถ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งฟุ่มเฟือยต่าง ๆ
 ที่ควร ได้ควรมี เช่นนี้ จึงเป็นวิถีชีวิตของครอบครัวของคนเชียงใหม่ปัจจุบันที่หันกัน
 การที่จะมีโอกาใกล้ชิดและมีเวลาได้อยู่ร่วมกันและซึมซับหรือรับเอาวัฒนธรรม
 ทางศาสนาจากผู้หลักผู้ใหญ่จึงเป็นเรื่องยากนัก บ่ใช่ครอบครัวอย่างเดียว
 โรงเรียนบ้างครั้งก็ยังทำหื้อละอ่อนเข้าใกล้วัดได้ง่ายหากมุ่งสอนละอ่อนหื้อมีคต
 ความเก่งอย่างเดียวแต่บ่ได้หื้อการสั่งสอนด้านคุณธรรม-จริยธรรมหื้อเกิดขึ้นในจิตใจ
 ละอ่อนหรือแม้คตการต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น หรือสังคม เพียงแต่มองว่าโรงเรียนตัวเองทำ
 หื้อละอ่อนสอบติดมหาวิทยาลัยดั่ง ๆ ของประเทศได้ หรือได้รับมาตรฐานด้าน
 การศึกษา หรือทำหื้อจบได้ง่ายและทำหื้อมีทักษะเฉพาะทางนั้น ๆ จะได้มีงานทำ ซ้ำยัง
 วดฝืนวอดโอกาสหื้อละอ่อนในอนาคต โดยบ่ได้ดูศักยภาพละอ่อน ซึ่งก็หมายถึง
 ึ่งพระณน้อยที่เป็นลูกหลานเฮาด้วย ย่อมมีขีดจำกัดด้านความสามารถที่แตกต่างกัน
 ไป จึงเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่อยากบอกว่าเมื่อชาวเชียงใหม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง
 ทางวัฒนธรรมของสังคมบริโภคเช่นนี้ ก็คงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ละอ่อนรุ่นใหม่
 โดยเฉพาะลูกหลานชาวเชียงใหม่จะบ่ยอมรับการบวช บ่ว่าจะตามประเพณี หรือแม้คต
 การบวชเรียนคงเป็นไปได้อากเมื่ออยู่ถึงนี้แล้วมันจึงบ่ใช่แค่ว่าจะบ่เป็นวิกฤตของพระ

เนรจะน้อยลงเท่านั้น มันยังจะหมายถึงวิกฤตของสังคมเชิงใหม่ในอนาคตก็ว่าได้...”

(สัมภาษณ์ นายอนันต์ สิทธิเวช, 26 ต.ค. 2548)

ความล้มเหลวและเสื่อมถอยของเสรีภาพและการนำเสนอ ของสื่อ ข้อมูล ข่าวสาร ด้านศาสนา ก็เป็นปัจจัยหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นสาเหตุหนึ่งต่อการลดลงของ พระภิกษุและสามเณร และจากงานวิจัยของ สุพัฒน์ มนต์ไพบูลย์ และคณะ (2539 : 5) ที่พบว่า ปัจจุบันพระทำผิดวินัยมากยิ่งขึ้น ทั้งกรณีความสัมพันธ์ระหว่างพระกับสตรี แม่ชี สามเณร พระกับประชาชนในแต่ละชุมชน พระกับพระด้วยกันเอง รวมถึงการวางตนที่ไม่เหมาะสม ของพระการขาดความสนใจ โดย สมณะและการสำรวม ทำให้ภาพของพระพุทธศาสนาหมอง ประเด็นดังกล่าว จึงทำให้เกิดภาพลบแก่ศาสนทายาทและศรัทธาของผู้ต้องการเข้ารับการขัดเกลา หรือสนใจบวชในทางพระพุทธศาสนาในที่สุด

ปัจจัยของระบบการค้าเสรีโลก และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ – เทคโนโลยี และ ด้านการแพทย์และสาธารณสุข ก็ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสำคัญและเป็นสาเหตุต่อการ ลดลงของพระภิกษุและสามเณร คือ โลกานุวัตรทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งต่อ ประสบการณ์ของปัจเจก บีบคั้นให้ปัจเจกทบทวนตำแหน่งแห่งที่ของตนในโลกใหม่ สังคมพหุ ลักษณะเสนอทางออกผ่านค่านิยมหลากหลายแบบทั้งเสรีนิยม สังคมนิยม สิ่งแวดล้อมนิยม แม้แต่ค่านิยม ปรัชญา และอุดมการณ์สังคมที่วิพากษ์บริ โภคนิยมก็มีความหลากหลายและถูกนำเข้าจาก ต่างประเทศ สภาพเช่นนี้ เอื้อให้เกิดการแพร่หลายของขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาเพราะ ศาสนาหยิบยื่นทางออกต่อกระแสในหลายๆสังคมที่ต้องการหันกลับไปหาวัฒนธรรมในจารีตเดิม เพื่อใช้เป็นกลไกในการตอบโต้กับกระแสโลกานุวัตร ดังนั้น เราจึงเห็นขบวนการเคลื่อนไหวทาง ศาสนาผุดขึ้นมาเป็นดอกเห็ด เราเห็นการชูศาสนาควบคู่กับการเรียกร้องเอกราชเพื่อปลดปล่อยชาติ ที่ตกเป็นเมืองขึ้นในยุคล่าอาณานิคมทั้งในเอเชียและแอฟริกา เราเห็นความสำเร็จของการปฏิบัติ อิสลามในอิหร่านเพื่อขจัดอิทธิพลของอเมริกา เราเห็นการผนวกศาสนาเข้ากับอุดมการณ์ สิ่งแวดล้อมนิยมเช่นการรื้อฟื้นพุทธศาสนาหายานบางสาย ดูเผินๆเหมือนกับว่ากระแสเรียกร้องให้ “หวนคืนสู่รากเหง้าอดีต” นี้จะทำให้ศาสนากลายเป็นด่านหน้าในการรับมือโลกานุวัตร ตะวันตกคือ วัตถุนิยมและภัยคุกคาม ตะวันออกคือจิตวิญญาณนิยมและการปลดปล่อย (อภิญา เพ็ญพัสกุล, 2546 : 116)

จากประเด็นข้างต้นสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อ สภาวะสังคมเชิงใหม่ปัจจุบัน ที่เป็นสาเหตุและปัญหาให้จำนวนและผู้สนใจบวชเป็นพระภิกษุ และสามเณรลดลง ดังนี้

“.....จากสภาวะสังคมที่เจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี เช่น การใช้มือถือ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ เหล่านี้ ถือเป็นหนึ่งในสิ่งที่ทำให้พระภิกษุสามเณร จำต้องวัดพฤติกรรมการบริโภคได้ง่ายและเร็วขึ้น เพราะเครื่องมือเหล่านี้บางส่วนถือเป็นสิ่งจำเป็นต่อการศึกษาของพระภิกษุ และสามเณร รวมถึงจำเป็นต่อการทำงานด้านการพระศาสนาเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานที่ช่วยเจ้าอาวาส หรือพระสงฆ์ระดับพระสังฆาธิการขึ้นไป เพื่อสนองงานคณะสงฆ์ ซึ่งบางครั้งในสายตาชาวบ้านก็มองไปในทางที่ไม่ดีได้และก็ต้องยอมรับว่าเป็นปัจจัยเช่นกันที่บางครั้งพระภิกษุและสามเณรบางส่วนอาจหลงไปยึดติด หรือให้ค่า ให้ความสำคัญ โดยไม่ได้มีเป้าหมายที่แท้จริงเพื่อการใช้งานดังกล่าว” (สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิศีลาภรณ์ , 11 ต.ค. 2548)

ในด้านของการควบคุมประชากรซึ่งมาจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้จำนวนของผู้เข้ามาบวชในทางศาสนาน้อยลงไป ดังเช่นบทสัมภาษณ์นี้

“.....การที่ประเทศชาติต้องการควบคุมประชากรของประเทศ เพื่อให้เพียงพอต่อการใช้สอยทรัพยากรอันจำกัดของชาติแล้ว หรือเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตแล้ว รัฐจึงมีนโยบายในการควบคุมประชากร โดยวิธีการวางแผนครอบครัว ซึ่งหมายถึง การนำความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ด้วยการคุมกำเนิด มาใช้ควบคุมประชากรของประเทศ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จำนวนของเด็กชายที่จะบวชย่นน้อยลงไป เพราะนอกจากทารกที่เกิดมาส่วนหนึ่งเป็นเด็กผู้หญิงแล้ว อีกส่วนหนึ่งเป็นเด็กผู้ชาย คนเดียวของพ่อแม่ ก็ไม่ยากให้บวช เพราะถือเป็นกำลังสำคัญของบ้าน และกลัวว่าการบวชทำให้ลูกลำบาก หรือกลัวว่าการบวชเรียน จะทำให้ลูกไม่ทันกับการศึกษาเช่นทางโลก.....” (สัมภาษณ์ พระครูสุคันธศีล, 26 ต.ค. 2548)

สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจข้างต้น ยังส่งผลให้เกิดประเด็นอื่น ๆ ที่สะท้อนมาจากพระภิกษุและสามเณร ดังนี้

- สภาวะของสมณะเพศของพระภิกษุ-สามเณร

พิจารณาได้ว่าเกิดจากสาเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรก เกิดจากการละเลยหลักคำสอนที่แท้จริง ปัจจุบันพระภิกษุและสามเณร โดยมากไม่สามารถท่องปาฏิโมกข์หรือให้ความสนใจศึกษาธรรมและบาลี แต่มุ่งให้ความสำคัญต่อการศึกษาทางโลก ประเด็นนี้สภาวะของการดำรงสมณะเพศของพระภิกษุ-สามเณรจึงลดลงตามลำดับ ประการที่สอง เกิดจากการลดค่าตนเองเกี่ยวกับสถานภาพของความเป็นสมณะเพศ พระภิกษุ-สามเณรมองว่าเป็นสถานภาพที่ด้อยไปกว่าภรรยาสาว

ทั่วไป ในด้านต่าง ๆ เช่น การดำรงชีพ การศึกษา และการพัฒนาศักยภาพและทักษะที่สอดคล้องต่อ
สิทธิมนุษยชนโดยทั่ว ๆ ไป ดังบทสัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่าง ที่ว่า

“.....จริง ๆ แล้ว การที่พระภิกษุและสามเณรมองว่าตนเองถูกลดค่าทาง
สถานภาพของตนหรือในทางสังคมนั้น อาตมาภาพมองว่าส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะสังคม
สงฆ์เองเช่นกัน โดยเฉพาะการที่พระผู้ใหญ่มองว่าพระภิกษุสามเณรบางส่วน หรือที่เย่
ไปกว่านั้นคือพระเณรสังกัดวัดของตนยังไม่มีศักยภาพหรือความรู้เพียงพอ ที่จะ
รับผิดชอบหรือทำหน้าที่ต่าง ๆ ในกิจการงานของวัด สำนักเรียน หรืองานของคณะ
สงฆ์เอง ให้เพียงแต่หยิบจับในส่วนที่เป็นงานออกแรง มากกว่าการให้พระภิกษุ
โดยเฉพาะสามเณรได้แสดงความคิดเชิงนโยบายหรือการวางแผนมาโดยตลอด และ
บางครั้งพระภิกษุสามเณรก็ถูกกำหนดจากกรอบอีกหลายชั้น นอกจากกรอบพระธรรม
วินัย กรอบการปกครองคณะสงฆ์ กรอบความประพฤติของสำนักเรียน หรือจะเป็น
กรอบของสังคมชาวบ้านแล้ว ยังต้องอยู่ภายใต้กรอบการปกครองของวัดที่เข้มงวด
หรือหย่อนยาน เหล่านี้ย่อมถือว่าพระภิกษุและสามเณรต้องมีความมั่นคงทางด้าน
จิตใจพอสมควรต่อทัศนคติด้านคุณค่าของตนต่อสถานภาพความเป็นนักบวชใน
สังคมไทยด้านความคาดหวัง....” (สัมภาษณ์ พระสาธิต โปธาเศษ, 26 ต.ค. 2548)

- สภาวะเพศและวัยของพระภิกษุ-สามเณร

พิจารณาได้ว่าเกิดจากสาเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรก เกิดจากพฤติกรรมเลียนแบบ
ด้วยวัยและวุฒิภาวะของพระภิกษุและสามเณรยังเป็นช่วงวัยและภาวะทางความคิดที่ควบคุมได้ยาก
และอยู่ในช่วงของวัยรุ่นพฤติกรรมเลียนแบบจึงเป็นสภาวะปกติของวัย ซึ่งหากไม่มีวิธีการหรือ
กระบวนการของการควบคุมหรือป้องกันปัญหาที่เป็นไปอย่างเข้าใจและถูกต้อง สภาวะนี้จะเป็น
สาเหตุสำคัญของพระภิกษุและสามเณรที่จะเลียนแบบพฤติกรรมตามกระแสโลกที่มีการ
เปลี่ยนแปลง ประการที่สอง เกิดจากแรงขับทางเพศ ซึ่งก็เป็นไปด้วยช่วงวัยเช่นกัน มาตุคาม ศัพท์
นี้เป็นศัพท์ บาลี และเป็นศัพท์ที่พบมากในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสเตือนว่า
เป็นเหตุเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่ง ที่เป็นเครื่องกลั่นทางไปสู่การแสวงหา (เรียนรู้/ปฏิบัติ) และบรรล
ุธรรม พระภิกษุและสามเณรปัจจุบันเข้าใจวัตถุนิยมและการบริโภคความสะดวกสบาย หรือที่ทาง
ศาสนาเรียกว่ามีความเป็นสัปปายะมากขึ้น การเข้าใจเพศตรงข้ามซึ่งเป็นเพศหญิงจึงเป็นอุปสรรค
สำคัญต่อการดำรงอยู่ต่อไปเป็นศาสนทายาทในที่สุด ดังบทสัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ว่า

“....ยอมรับว่าเพื่อนและสภาวะของเพศ มีส่วนสำคัญมากต่อการสนใจอยู่ต่อ
ในสภาพนักบวช เพราะสามเณรก็ยังอยู่ในช่วงของวัยรุ่น เมื่อเห็นเพื่อนที่เป็นเด็ก

ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่สนุกสนาน ได้มีโอกาสเที่ยวเล่น หรือได้พูดคุยต่อเพศตรงข้ามตามวัย ก็ย่อมหัวเราะไห้หรือถูกชักจูงได้ง่าย ซึ่งหากไม่ได้รับคำแนะนำหรือแรงจูงใจที่ดี ก็ยังมีโอกาสทำให้ประเพณีปฏิบัติไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร และอาจทำให้ไม่ยอมบวชเป็นพระภิกษุต่อ....” (สัมภาษณ์ สามเณรสัมฤทธิ์ พิศาลพนา, 19 ต.ค. 2548)

ประการที่สาม เกิดจากพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ จากปัจจุบันพบว่ามีจำนวนพระภิกษุและสามเณรที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศในจังหวัดเชียงใหม่และใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก ซึ่งประเด็นนี้ ก็เป็นสาเหตุและปัญหาหนึ่งของการลดลงจากการตัดสินใจของพระภิกษุและสามเณรเอง และส่งผลกระทบต่อความมาจากศรัทธาชาวพุทธ รวมถึงการโจมตีของศาสนาอื่นต่อพฤติกรรมนี้เช่นกัน ดังบทสัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่างที่ว่า

“....การที่พระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศมากนั้น อาตมามองว่าเป็นเพราะพฤติกรรมเลียนแบบและสภาวะจำยอม พอ ๆ กับการเบี่ยงเบนมาแล้วแต่เกิดหรือแต่เด็กเช่น เมื่อตอนไม่ได้บวช หรือบวชใหม่ ๆ ก็ยังเป็นผู้ชายดี ๆ แต่พอนาน ๆ ไป อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่มีพระภิกษุสามเณรในวัดหรือสำนักเรียนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนบ้าง ได้รับการอุปถัมภ์หรืออยู่ในการปกครองดูแลจากพระภิกษุที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนบ้าง หากอยู่ใกล้ชิดกันมากขึ้น ๆ พอนาน ๆ ไป พระภิกษุ-สามเณรดังกล่าวก็จะรับเอาพฤติกรรมเหล่านี้โดยไม่รู้ตัว ทั้งยอมรับเอง เพราะมีจิตเดิมอยู่บ้างแล้ว หรือถูกบีบคั้นเพราะถูกกระทำหรือจำยอม....” (สัมภาษณ์ สามเณรจิรศักดิ์ นุ่นคำ, 24 ต.ค. 2548)

- สภาวะของวัดและสำนักเรียนของพระภิกษุ-สามเณร

พิจารณาได้ว่าเกิดจากสาเหตุ 4 ประการ คือ ประการแรก เกิดจากความเข้มงวด กวดขันของผู้ปกครองวัด ทำให้พระภิกษุและสามเณรไม่มีความอดทนต่อสภาพเข้มงวดหรือกวดขันให้อยู่ในกรอบวินัย หรือระเบียบข้อปฏิบัติของวัดหรือสำนักเรียนได้ ประการที่สอง คือ ความหย่อนยานหรือปล่อยปละละเลยของผู้ปกครองวัด ทำให้พระภิกษุและสามเณรถูกวัดออกนอกกลุ่มนอกทาง และปฏิบัติศีลจารวัตรที่ไม่ดีงามให้ปรากฏแก่ชาวบ้านเสื่อมศรัทธาให้การอุปถัมภ์ รวมถึงไม่ยอมนำเอาบุตรหลานมาบวชในวัดนั้น ๆ ประการที่สาม เกิดจากสภาพที่พักอาศัยคับแคบ และอัดแน่น อาหารกตดาหารการฉัน ซึ่งก็มาจากหลายสาเหตุ คือ เนื่องจากเพราะวัดมีบริเวณสถานที่คับแคบ เพราะตั้งอยู่ในเขตเมือง ไม่ได้รับการอุปถัมภ์จากศรัทธาชาวบ้านใกล้เคียงเพราะส่วนมากเป็นเขตที่ตั้งของสถานที่ราชการ ห้างร้าน ซึ่งอยู่ในเขตเมือง เนื่องจากพระภิกษุและสามเณรในวัดไม่ออก

บิณฑบาต เนื่องจากบางวัดมีจำนวนพระภิกษุจากต่าง ๆ มาจำวัดในเชียงใหม่ ซึ่งพบว่าปัจจุบัน มีพระภิกษุและสามเณรจากต่างถิ่นจำวัดในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนมากเพื่อโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากในตัวเมืองเชียงใหม่เป็นแหล่งรวมของสถาบัน การศึกษาของสถาบันสงฆ์เองและมหาวิทยาลัยทางโลกที่เปิดรับพระภิกษุและสามเณรเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา จำนวนของพระภิกษุสามเณรที่มีจำนวนมากขึ้นในบางวัดจึงเป็นปัญหาสำคัญต่อสภาพความเป็นอยู่ที่คับแคบด้านที่อยู่อาศัยและอาหาร หรือแม้แต่ปัจจัยจำเป็นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียน เพราะบางวัดต้องมิกฎหรือระเบียบของวัดต่างกัน พระเณรต้องถือปฏิบัติ เช่นการบิณฑบาตตอนเช้า บางวันได้บ้างไม่ได้บ้าง เนื่องจากสถานที่ตั้งของวัดในตัวเมืองเชียงใหม่ การบิณฑบาต จึงไม่เพียงพอต่อการฉัน หรือการรับเงินมณฑลเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาของญาติโยมโดยมากก็จะมีคามพอใจในการที่จะนิมนต์พระภิกษุมากกว่าสามเณร ทำให้สามเณรมีสถานภาพความเป็นอยู่ที่อึดอัดกว่าพระภิกษุ หากจะได้รับการยอมรับ เฉพาะสามเณรรูปนั้น ๆ มีพรสวรรค์ด้านการเทศน์พื้นเมืองจนเป็นที่ยอมรับของญาติโยม หรือบางวัดที่ขาดองค์พิธีจริง ๆ ซึ่งประเด็นปัญหานี้จะเป็นแต่เฉพาะวัดใหญ่ ๆ หรือวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของสถานศึกษา ประการที่สี่ เกิดจากการขาดการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน สาเหตุนี้ทำให้จำนวนพระภิกษุและสามเณรลดลงเนื่องจากเมื่อวัดหรือเจ้าอาวาสของวัดไม่ให้ความสำคัญต่อชุมชน ย่อมถูกปิดกั้นศรัทธาของชุมชนที่จะให้ลูกหลานได้รับการขัดเกลาจากวัดด้วยการบวช รวมไปถึงการอุปถัมภ์จำวัดในด้านต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันก็พบว่าวัดบางวัดถึงแม้ที่ตั้งอยู่กับชุมชน แต่ชุมชนบริเวณโดยรอบไม่ให้ความศรัทธาหรือเข้าวัด แต่กลับได้รับความศรัทธาหรือให้ความสนใจศรัทธาจากแหล่งอื่น หรือจากต่างจังหวัด ต่างอำเภอ เพราะโดยเหตุที่จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทัศนียภาพ รวมถึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว จึงถือเป็นผลพลอยได้ของวัดที่สามารถดึงศรัทธาจากแหล่งอื่นได้ง่าย ซึ่งท้ายที่สุดแล้วทำให้วัดห่างไกลหรือละเลยศรัทธาของชุมชนไปในที่สุด

- สภาพของครอบครัวพระภิกษุ-สามเณร

พิจารณาได้ว่าเกิดจากสาเหตุ 3 ประการ คือ ประการแรก เกิดจากที่ครอบครัวของพระภิกษุและสามเณรมีฐานะยากจนหรือขัดสน จึงทำให้ขาดโอกาสในการเข้าบวช เพราะต้องอยู่ช่วยครอบครัวในการหาเลี้ยงครอบครัว หรือพระภิกษุและสามเณรบางรูปบวชแล้ว แต่อยู่ได้ไม่นานเพราะทนทางบ้านรบเร้าให้ลาสิกขาออกมาช่วยทำงานไม่ไหว ซึ่งบางรูปต้องการโอกาสของการบวชเพื่อเรียนโดยตั้งใจที่จะมีวิชาความรู้ให้สูง ๆ เพื่อสามารถยกระดับชีวิตของตนเองเมื่อลาสิกขาออกมา แต่ก็ไม่สามารถทนกับสภาพของทางบ้านที่ต้องแบกรับภาระด้านหนี้สิน หรือความ

เป็นอยู่ต่าง ๆ ได้ ประการที่สอง เกิดจากความแตกแยกของครอบครัว ประเด็นนี้สังคมไทยยังให้ความสำคัญต่อเพศชาย ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากเมื่อพระภิกษุและสามเณรเข้ามาบวชด้วยเหตุผลดังกล่าว ก็เป็นเหตุให้ลาสิกขาไปด้วยเหตุผลดังกล่าวเช่นกัน คือ ต้องรับผิดชอบครอบครัวในฐานะเป็นผู้ชายหรือผู้ได้รับการบวชมาแล้ว ด้วยต้องกลับไปช่วยเหลือและรับผิดชอบดูแลแม่ที่ถูกพ่อแยกทาง จึงเลี้ยงไม่ได้ที่จะต้องลาสิกขาออกมา ซึ่งพบว่าปัญหาครอบครัวแตกแยกในสังคมปัจจุบันมีจำนวนมากขึ้น ด้วยสถานะของสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเจริญทางวัตถุมากขึ้นแต่ศีลธรรมจริยธรรมของคนในสังคมลดลง และมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต ประการที่สาม เกิดจากมโนคติของเครือญาติและครอบครัว พบว่าครอบครัวไทยส่วนใหญ่มักต้องการให้ลูกชายได้มีโอกาสบวชก่อนแต่งงาน เพื่อคาดหวังประโยชน์ สองประการ คือ เพื่อพ่อแม่และญาติจะได้เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ และถือเป็นการทดแทนบุญคุณของผู้ให้กำเนิดและผู้มีพระคุณ และเพื่อคาดหวังว่าผู้ได้รับการบวชแล้วจะเป็นหน้าครอบครัวที่ดี ทั้งนี้ครอบครัวฝ่ายเจ้าสาวก็จะยินดียกลูกสาวให้เป็นสะใภ้หรือแต่งงานกับชายผู้ที่ได้รับการบวชแล้ว ประเด็นดังกล่าวในสังคมเชียงใหม่ก็มีคติทางความเชื่อเช่นกัน แต่กลับพบว่าปัจจุบันมโนคตินี้ทำให้ผู้บวชไม่ได้ให้ความสำคัญถึงจุดมุ่งหมายของการบวชที่แท้จริง เป็นการบวชแต่พิธีให้เสร็จ ๆ ไป บวชสัก 3-7 วัน หรือถือโอกาสบวชในวันราชพิธีมงคล บวชในภาคฤดูร้อน หรือมากขึ้นมาก็บวชสัก 1 พรรษา ไม่ได้มีความหมายในแง่ของปัญญาและความศักดิ์สิทธิ์ในด้านความรู้สึกรู้ใจ หรือต้องการบวชศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมและศิลปวิชาชีพเพื่ออนุรักษ์สืบสานอย่างจริงจัง รวมถึงการไม่ได้ให้ความสำคัญทางพิธีกรรมที่จัดขึ้นดังเช่นในอดีต จึงเสมือนกับว่ามีผู้บวชจริง แต่จำนวนผู้บวชเพื่อมุ่งให้เป็นศาสนทายาทที่แท้จริงลดลง

3) สืบเนื่องจาก พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ถือเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งต่อจำนวนและผู้สนใจบวชของชาวเชียงใหม่อย่างเห็นได้ชัด นับตั้งแต่มีการปฏิรูปการศึกษาและพรบ.ฉบับนี้คลอดออกมา ซึ่งก็สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ ศ.ดร.วิจิตร ศรีสะอ้าน ที่พบว่าเป็นเช่นนั้น จริง และยังสื่อให้เห็นถึงช่องว่างทางการศึกษาของไทย และในนั้นหมายถึงช่องว่างการศึกษาของสงฆ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนี้

“.....การศึกษาไทยที่ผ่านมา เรามุ่งปริมาณ เช่นว่า เราจะมีจำนวนพอใจอยู่กับการที่ได้ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวเลขของคนที่เรียนจบ ป.6 แล้วนี่ จริงเท็จอย่างไรไม่ทราบ แต่มันมีส่วนที่จ้อยเยอะที่คุยว่าได้ 90 % อย่างไม่รู้แล้วแต่ แล้วก็มีความรู้สึกว่านี่คือความสำเร็จ... ผมถือว่าการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นของจำเป็น แต่ว่าการมานับจำนวนปี แล้วก็มาคิดว่านั่นคือดัชนีของคุณภาพ ผมคิดว่าผิด เพราะใน

ข้อเท็จจริงแล้ว ปัญหาการศึกษาไทยที่ใหญ่ยิ่งขณะนี้อยู่ที่คุณภาพทางการศึกษา..... การจะมาพัฒนาคุณภาพในระดับสูง จะต้องเสียเวลามาซ่อมในสิ่งที่ควรจะมีความแล้ว เพราะฉะนั้น ในประเด็นที่ผมคิดว่าเป็นปัญหาของการศึกษาไทยที่ผมมองก็คือ ในอดีต เราเล่นกันในเชิงปริมาณ แล้วก็มีคุณภาพพอใจโดยอ้างถึงปริมาณเป็นหลัก ว่าขยาย การศึกษาขึ้นมาได้ 9 ปี รัฐบาลนี้บอกไป 12 ปีโน่นเลย แล้วก็มีความรู้สึกว่าจำนวนเด็ก ที่รับโอกาสสถิติสูงขึ้น แสดงว่าโอกาสดีขึ้น สิ่งนี้ไม่ใช่ของผิดนะ การขยายก็ ต้องขยาย ตามกำลังตามความสามารถ แต่อย่าละเลยคุณภาพ ว่าอะไร สารอะไร ความรู้ อะไรที่เราหยิบยื่นให้ ช่วงปีที่ขยายขึ้นและมันได้ตามนั้นหรือเปล่า ขณนี้ มาตรการประกันคุณภาพที่แท้จริงยังไม่มี เพราะเมื่อเราให้โรงเรียนแต่ละโรงเรียน สอบเอง วัดผลเอง และไม่มีการติดตามประเมินและหาข้อบกพร่องที่จะชี้เป็นการวัดคุณภาพและ มาตรฐานอย่างต่อเนื่อง ให้เห็นภาพรวมของประเทศ ไม่มีใครบอกได้ว่า การศึกษาแต่ละระดับ มีดัชนีชี้วัดคุณภาพที่เป็นที่ยอมรับกัน ไม่มี โรงเรียนในแต่ละระดับก็มีความ แตกต่างกัน หน้ามือหลังมือ โรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ชนบทห่างไกล กับในเมือง ต่างกันมาก โรงเรียนในจังหวัดก็ต่างกับ โรงเรียนในกรุงเทพฯ ถ้าเมื่อไหร่เรายังปล่อย ให้มีสภาพความแตกต่างในลักษณะที่ไม่เสมอภาคในคุณภาพทางการศึกษาอันนี้เป็น จุดช่องว่างเหมือนกันกับเรื่องของรายได้ที่สะท้อนออกมาไม่มีผิด ช่องว่างระหว่างคน รวยกับคนจน มีอย่างไร ช่องว่างระหว่างคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนที่อยู่ใน เมือง โรงเรียนในชนบท ก็ยังมีอย่างนั้นอยู่... “ (ศ.ดร.วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2543 : 59-61)

ประเด็นข้างต้นจากการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในทิศทางเดียวกัน ทำให้ เห็นว่าเรายังไม่สามารถสร้างคุณภาพทางการศึกษาได้ทั่วถึง โดยเฉพาะคุณภาพการศึกษาของ พระภิกษุและสามเณร เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าไม่แปลกอะไรที่ผู้ปกครองปัจจุบันจะมีสิทธิ์เลือก คุณภาพทางการศึกษาที่ดี ซึ่งมีอยู่หลากหลาย ให้แก่ลูก เพื่อทัดเทียมและเป็นที่ยอมรับ ซึ่งไม่ใช่ สถาบันการศึกษาของสงฆ์ ดังบทสัมภาษณ์นี้

“...ศรัทธาวัดโดยทั่วไปให้ความสนใจที่นำธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและ ยังให้การสนับสนุนพระภิกษุและสามเณรเสมอมาและยังเป็นเช่นนี้ต่อไป ที่ว่าพระเณร จะน้อยลงเพราะสึกออกไปเป็นเรื่องปกติ สมัยนี้ละอ่อน (เยาวชน) โดยเฉพาะที่บ้านนี้ก็ ไม่ค่อยมีใครสนใจบวชแล้ว พ่อแม่มีสตางค์ส่งลูกเรียนโรงเรียนข้างนอก ของรัฐบาล เอกชนบ้าง เพราะกลัวว่าลูกจะไม่ทันเขาในอนาคตถ้าต้องมาบวชเรียนที่วัดรัฐหื้อ (ให้) เรียนฟรี พ่อแม่ก็ยังเสาะสตางค์ให้ลูกเข้าเรียนใน โรงเรียนเอกชนพ่อง (บ้าง) กลัวลูกจะ

ไม่ทันลูกคนอื่นที่เรียนโรงเรียนเอกชน...”(สัมภาษณ์ นางสาวรุ่ง ภูมิสุวรรณ, 23 ต.ค. 2548)

การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จึงนับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งต่อสภาวะของการลดลงของจำนวนพระภิกษุและสามเณรไทย ไม่เฉพาะด้วยปัญหาเชิงโครงสร้างภายในแล้วแต่ยังเนื่องด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญต่อการจัดการและการบริหารเพื่อพัฒนาศักยภาพของการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ และการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ดังจะขอยกตัวอย่างสภาพปัญหาที่ควรได้รับการปฏิรูป และพัฒนา ดังนี้

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม โดยลักษณะรวม ๆ ยังอยู่ในระบบเก่า ทั้งด้านปรัชญาการศึกษา (ค่านิยม) หลักสูตร การจัดการ ผู้สอน อาคาร อุปกรณ์ วิธีการ ตลอดจนงบประมาณที่ยังไม่สามารถจะจัดเป็นระบบมาตรฐานสากลได้ จึงเชื่อว่าการศึกษาระบบนี้เพียงอย่างเดียวไม่สามารถที่จะทัดเทียมกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน แม้ว่าท่านเหล่านี้จะอยู่สนองงานพระศาสนาเป็นศาสนทายาทต่อไปหรือลาสิกขาบทเป็นฆราวาสก็ตาม และมักประสบกับปัญหา ดังนี้

1. หลักสูตรการเรียนการสอนไม่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง
2. ระบบการเรียนการสอนเป็นแบบเก่า ๆ ส่วนใหญ่เป็นแบบพี่สอนน้อง การวัดผลจึงอยู่กับหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งวางมาตรฐาน
3. ผู้บริหารอาจเป็นเจ้าอาวาส-เจ้าสำนักเรียน ซึ่งต้องทำหน้าที่หลายอย่าง เช่น พิธีกรรม ประจำศาสนกิจของสงฆ์ การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ การรับแขก ฯลฯ การจัดการศึกษา จึงไม่อาจแยกจากเรื่องบุญ เรื่องการสืบต่ออายุพระศาสนา ที่จะต้องยกมาเป็นข้ออ้างของความอุปถัมภ์จากผู้มีจิตศรัทธา
4. อาคารสถานที่ ผู้บริหาร เจ้าอาวาส หรือเจ้าสำนักต้องรับผิดชอบในการจัดหาเอง จัดสร้างเอง ซึ่งหนีไม่พ้นเรื่องการขอบริจาค
5. งบประมาณที่ได้จากส่วนราชการนั้น เป็นเพียงเงินอุดหนุนจุนเจือแบ่งภาระการหาเงินของเจ้าอาวาส เจ้าสำนักเรียนได้บ้าง แต่ไม่เพียงพอที่จะจัดเป็นระบบงบประมาณประจำปีได้
6. การสร้างหรือการผลิต (พระเชรณักรัชม) ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เด่นชัดว่า จะให้ผู้เรียนสำเร็จมีลักษณะอย่างไร มีศักดิ์มีสิทธิ์แค่ไหน การยอมรับของสังคมเป็นอย่างไร จึงถือว่าการจัดการศึกษาแบบสงเคราะห์ เพื่อให้ผู้เข้าบวชได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของพระพุทธศาสนาและได้ศึกษาอบรมศีลธรรม จรรยา เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ สิทธิ

การยอมรับในประกาศนียบัตรไปประกอบอาชีพไม่มี เนื่องจากหลักสูตรไม่ได้บรรจุวิชา
ที่พอจะนำไปประกอบอาชีพหรือออกไปอยู่ร่วมสังคมได้

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี โดยรวมแล้วคล้ายกับการจัดการในแผนก
ธรรม ความแตกต่างกัน คือ หลักสูตร ชั้นเรียนที่มากขึ้น เนื้อหาของตำราที่เรียน และความยากง่าย
ของวิชา และมักประสบกับปัญหา ดังต่อไปนี้

1. การตัดคะแนนเพื่อปรับตก เช่น ถ้าผิดศัพท์ หัก 1 คะแนน ผิดสัมผัส หัก 2 คะแนน ผิดประโยค หัก 6 คะแนน ถ้าผิดกว่า 18 คะแนน ถือว่าสอบตก การเก็บ (หัก) คะแนนของแผนกบาลี ไม่ได้เก็บคะแนนเพื่อให้สอบได้ เหมือนการศึกษาแผนกอื่น ๆ เพราะข้อสอบบาลี ไม่ได้ระบุคะแนนได้ หรือคะแนนเต็มของวิชาว่า วิชานั้น ๆ มีคะแนนเต็มเท่าไร แต่มีเกณฑ์อยู่ว่า ข้อสอบที่กำหนดให้ทำ จะสั้นหรือยาวเท่าไร ไม่เป็นประมาณให้ทำผิดได้ไม่เกิน 12 คะแนนใน 3 วิชา และมีคะแนนผิดได้ไม่เกิน 18 คะแนนใน 1 วิชา จึงจะถือว่า สอบผ่าน
2. ยังเป็นการศึกษาคัมภีร์ชั้นอรรถกถาหรือฎีกาซึ่งเป็นคัมภีร์ชั้นก่อน ๆ สำหรับอธิบายบาลีพระไตรปิฎก แต่เราไม่ได้ส่งเสริมการศึกษาเนื้อหา คั่นกว่า วิจัยหลักธรรมโดยตรงเพื่อให้เป็นที่แพร่หลายเหมือนกับระบบการศึกษาทางโลก จึงทำให้ความรู้ด้านปริยัติธรรมของผู้ศึกษาหรือสอบได้คับแคบอยู่แต่ภาษาบาลี ในขณะที่ทางโลก ได้วิเคราะห์วิจัยออกไปหลายรูปแบบ เช่น จิตวิทยาพุทธศาสนา จริยศาสตร์พุทธศาสนา เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ หรือการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ เป็นต้น
3. ค่านิยมที่สืบทอดมาจากสมัยอดีตที่พระมหากษัตริย์ทรงยกย่องให้มีสมณศักดิ์อย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า “พระมหา” ค่านิยมนี้ ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ใครสอบปริยัติธรรมได้ ก็จะได้รับพระราชทานพัดยศจากพระเจ้าแผ่นดิน ทำให้การศึกษบาลี มีค่านิยมเฉพาะตัว คือ เรียนยาก และมีเกียรติเป็นเครื่องตอบแทน
4. การศึกษบาลีถึงปริยัติ 9 ประโยค ซึ่งถือว่าสูงสุด แต่ทางราชการเทียบเท่าให้เพียงระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นเพียงขั้นเริ่มต้นและยังไม่มีหลักสูตรสำหรับปริญญาโท ปริญญาเอก สาขาภาษาบาลีจนถึงขณะนี้ที่มีในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ก็เป็นเพียงหลักสูตรที่เขียนเตรียมหลักการไว้ แต่ยังไม่มีการเรียนการสอน
5. ผู้ที่จบหรือผ่านหลักสูตรปริยัติธรรมระดับต่าง ๆ ยังใช้เกณฑ์วัดเพื่อให้คุณหรือสอบแทนทางสมณศักดิ์ด้วย เช่น สอบได้ปริยัติเอก ก็คือ ตั้งแต่ ป.ร. 7 ขึ้นไป จะสามารถใช้เป็นเกณฑ์ขอรับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ คือ เป็นองค์ประกอบ

พิจารณาก่อนคุณสมบัติอื่นใดทั้งหมด แม้ว่าพระเถระหลายรูปที่มีคุณสมบัติทางอื่น ๆ ประกอบ เช่น มีความสามารถทางการบริหาร ถนัดทางวิปัสสนา เสนอทางบริการสังคม สงเคราะห์ หรือเก่งทางด้านนวกกรรม (งานก่อสร้าง) หรือศาสนศิลป์ ถ้าไม่ปรากฏเด่นชัดพอหรือมีผู้เขียนกล่าวถึงเสมอแล้ว ก็ยังไม่ได้รับการพิจารณาตั้งสมณศักดิ์เป็น พระราชาคณะ (บัณฑิต รอดเทียนและภานุวัตร เขียนควบ ,2537 : 37-39)

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เดิมนั้นสังกัดกรมการศาสนา กระทรวง ศึกษาธิการ ปัจจุบันสังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม (บาลี,ธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ) ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ด้วยเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้จัดตั้งขึ้นด้วยความเป็นชอบของ พระสงฆ์ เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนที่อยู่ในสมณเพศ และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2514 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจึงพบว่ามิจุดอ่อน และภาวะ ลูกคามหรือจุดอันตราย ดังนี้

จุดอ่อน

1. ขาดงบประมาณดำเนินการปรับปรุงอาคารสถานที่ ที่เอื้อต่อการจัดบรรยากาศการเรียน การสอนที่เหมาะสม
2. ไม่สามารถจ้างครูเก่ง ๆ ที่มีความรู้ความสามารถตรงตามสาขาวิชาที่จบ เนื่องจากไม่มี งบประมาณที่เป็นอัตราเงินเดือนที่แน่นอน
3. กระบวนการเรียนการสอนมีมาตรฐานต่ำ เพราะขาดสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ครูคนเดียวสอนหลายวิชา ไม่มีความหลากหลายในแง่วิชาการ
4. การเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหาร ไม่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามลำดับ จึงทำให้การ บริหารจัดการไม่มีคุณภาพอย่างแท้จริง
5. สถานภาพด้านความมั่นคงด้านวิชาชีพของครูต่ำ
6. ขาดสวัสดิภาพและสวัสดิการที่ทันสมัยและเน้นการสอนแบบท่องจำ
7. ครูขาดเทคนิคการสอนที่ทันสมัยและเน้นการสอนแบบท่องจำ
8. ผู้เรียนมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษา
9. ผู้เรียนมีความแตกต่างทางสติปัญญาเนื่องจากไม่มีการสอบคัดเลือกรับเข้าเรียน รับทุกคน ที่สมัครเข้าเรียน

10. ขาดสื่อวัตกรรมการเรียนการสอนที่ทันสมัย
11. อาคารสถานที่ มีบรรยากาศที่ไม่ค่อยเอื้อต่อการเรียนรู้
12. ได้รับงบประมาณน้อยไม่เพียงพอในการบริหารจัดการ
13. แผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานไม่ชัดเจน
14. การบริหารจัดการไม่เป็นระบบ
15. บุคลากรไม่คงที่ มีการเข้า ออกบ่อยเป็นลักษณะการเข้าทำงานชั่วคราวรอเวลาการได้งานอื่นที่ดีกว่า

ภาวะคุกคามและจุดอันตราย

1. การแข่งขันเชิงคุณภาพและปริมาณจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากนโยบายเปิดเสรีทางการศึกษา และรัฐบาลยังจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในลักษณะเงินอุดหนุนเฉลี่ยรายหัวนักเรียน โรงเรียนที่มีความพร้อมด้านการบริหารจัดการ ด้านงบประมาณ ด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบประกันคุณภาพการศึกษาประเมินให้ในระดับสูงจะได้เปรียบสถาบันการศึกษาที่ไม่มีความพร้อม และระบบประกันคุณภาพการศึกษาประเมินให้ในระดับต่ำ ซึ่งจะเป็อันตรายในที่สุด
2. การลงทุนเพื่อการศึกษา อาจเพิ่มไม่ได้มากเพราะวิกฤตเศรษฐกิจ
3. การสนับสนุนของชุมชนไม่ต่อเนื่องและไม่แน่นอน
4. ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจัง
5. บางหน่วยงานยังให้ความสำคัญกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมน้อย (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2548 :21-22)

จากประเด็นข้างต้นพบว่า สอดคล้องกับแนวคิดของผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ นายแพทย์จักรธรรม ธรรมศักดิ์ ที่ว่า นักเรียนหรือเยาวชนของชาติไทยที่บรรพชาเข้ามาเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานั้น โดยส่วนมากมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่ยากจนและมีปัญหาทางครอบครัว เมื่อเข้ามาแล้วก็ได้รับการดูแลจากเรียนทุกประการ ทั้งที่โรงเรียนยังต้องแบกภาระที่สูงเนื่องจากงบประมาณ ที่รัฐจัดสรรให้ไม่เพียงพอโรงเรียนที่ดำเนินการอยู่ได้ก็ด้วยความเสียสละและจิตวิญญาณของความเป็นพระภิกษุสงฆ์ของผู้เป็นเจ้าอาวาส แต่ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต้องบระมารดำเนินการและการบริหารจัดการของโรงเรียนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนบางโรงเรียนต้องปิดตัวลงไป คาดว่าปรากฏการณ์เช่นนี้อาจส่งผลต่อการเข้ามาบรรพชาอุปสมบทของกุลบุตร ซึ่งอาจทำให้จำนวน

เยาวชนที่จะเข้ามารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ลดลงไปเรื่อย ๆ และที่สุดจำนวนพระสงฆ์สามเณรอาจลดลงจนหายไป ไม่มีศาสนทายาทสืบทอดพระพุทธศาสนาในอนาคต (นพ.จักรธรรมธรรมศักดิ์, 2549 : คำนำ)

สาเหตุอื่น ๆ ดังนี้

1. สาเหตุและปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างการบริหารประเทศครอบคลุมท้องถิ่น มองว่า เพราะเชียงใหม่แต่เดิมเคยเป็นเมืองเอกราช ได้ชื่อว่าเป็นอาณาจักรล้านนาในอดีต มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนเอง และมีความเจริญรุ่งเรืองไม่แพ้อาณาจักรใด ๆ ไม่ว่าจะเป็น ด้านการปกครองด้านการศาสนา ด้านการศึกษา และวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเมื่อเชียงใหม่ได้ถูกรวมให้เป็นหนึ่งเดียวของประเทศไทย การบริหารปกครองก็ถูกรวมคลุมเชียงใหม่ ความเป็นเอกลักษณ์บางอย่างที่ดั้งเดิม ความสงบสุข วิถีชีวิตทางสังคมแบบดั้งเดิมก็ถูกกลืนหายไป ยกตัวอย่าง ด้านการศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อจิตวิญญาณชาวเชียงใหม่ เช่น รัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ให้เสรีภาพทางศาสนาและไม่มีคำว่าพระพุทธศาสนาประจำชาติ รัฐจึงไม่มีความชอบธรรมที่จะมีพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ต่อไป เพราะจะเป็นการไม่ยุติธรรม เนื่องจากพระพุทธศาสนาถูกปกครอง แต่ศาสนาอื่นมีเสรีภาพที่จะไม่ถูกปกครอง หากเห็นว่าการไม่ควบคุมศาสนาอื่นเป็นการให้เสรีภาพก็ต้องให้เสรีภาพนี้แก่พุทธศาสนาด้วย ศาสนากับรัฐจะได้แยกกันเป็นคนละส่วน และฝ่ายรัฐก็ไม่ต้องช่วยเหลืออะไรแก่พุทธศาสนาเป็นพิเศษดังที่เคยเป็นมา (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2541 : 289) หรือแม้แต่จังหวัดเชียงใหม่ปัจจุบันที่อยู่ภายใต้การพัฒนาและรองรับนโยบายการบริหารท้องถิ่นจากส่วนกลาง ยกตัวอย่าง ยุทธศาสตร์จังหวัด ที่การต้องการสร้างเชียงใหม่ให้เป็นนครแห่งชีวิต จากบทความของพระมหา ดร.บุญช่วย สิรินธร รักษาการรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่กล่าวถึงการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ด้วยยุทธศาสตร์การพัฒนาให้เป็นนครแห่งชีวิต

“.....มาดูเป้าประสงค์การพัฒนาจังหวัด ยิ่งเห็นชัดเจนว่าเป้าประสงค์ที่วางไว้ล้วนแต่เป็นเรื่องทางกายภาพหรือทางวัตถุทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นการลดจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้น้อย การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว การเพิ่มมูลค่าการค้าการลงทุน การเพิ่มมูลค่าการส่งออก สินค้าเกษตร การเพิ่มยอดขายสินค้า OTOP และการฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จะมีเรื่องจิตใจอยู่บ้างก็น้อยนิด เช่น การเพิ่มศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน แต่เมื่อดูตัวชี้วัดก็จะเห็นเฉพาะส่วนที่เป็นรูปธรรมเท่านั้น....การกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกไว้ที่การสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ มีความน่าสนใจอยู่ที่การสร้างฐานเศรษฐกิจบนฐาน

วัฒนธรรมและความรู้ใหม่ มุ่งสู่ Knowledge – Based Economy.....โครงการที่รองรับประเด็นยุทธศาสตร์เชิงรุก (สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่) ที่เน้นการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและเอเชียใต้ พบว่ามีแต่เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของวัตถุล้วน ๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการศูนย์กลางการบินของภูมิภาค โครงการศูนย์ประชุมและแสดงสินค้านานาชาติ โครงการก่อสร้างและปรับปรุงระบบโครงข่ายคมนาคมก่อสร้างสถานีขนส่งสินค้า โครงการขยายเส้นทางรถไฟ หรือการศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการก่อสร้างสถานีรถไฟความเร็วสูงเชียงใหม่ – กรุงเทพฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่มุ่งไปที่การพัฒนาโครงสร้างทางวัตถุเป็นเรื่องหลัก ยังคงขาดการพัฒนากระบวนการสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างฐานเศรษฐกิจใหม่เพื่อให้นักเชียงใหม่ได้ปรับตัวให้ทันกับการพัฒนาอย่างรู้เท่าทัน ซึ่งแน่นอนว่าหากมีสิ่งนี้อยู่การสร้างเศรษฐกิจใหม่อาจไม่ประสบความสำเร็จก็ได้..... จิตของเมืองเชียงใหม่ที่เข้มแข็ง สงบ เยือกเย็น สว่าง และบริสุทธิ์สะอาด ซึ่งแสดงออกผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม มีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา แต่สิ่งที่ถูกลืมไปอย่างสนิทในแผนพัฒนาเมืองเชียงใหม่ ก็คือ ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเรียนรู้ของศาสนทายาททั้งหลาย ที่จะต้องได้รับการเอาใจใส่จากคนเชียงใหม่อย่างดี นอกเสียจากจะเห็นว่าคำสอนทางพระพุทธศาสนาทำให้คนเชียงใหม่ไม่พัฒนาอย่างที่รัฐไทยสมัยหนึ่งเชื่อ.....” (พระมหาบุญช่วย สิรินุชโร. 2547: 17-18)

2. การปกครองคณะสงฆ์ไทย มาจากสาเหตุ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก สาเหตุจากโครงสร้าง คือ เป็นโครงสร้างการปกครองพระภิกษุและสามเณรไทยที่เปราะบางและยังขาดเสถียรภาพ ซึ่งนำไปสู่ปัจจัยเอกภาพต่อการลงไปสู่นโยบายที่ไม่ชัดเจน เพราะย้อนกลับไปมองโครงสร้างการปกครองในอดีตของคณะสงฆ์ไทยในบริบทของสังคมสมัยนั้นยังไม่มี ความซับซ้อน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจเชิงกระแสนะโหลกมากเช่นปัจจุบัน แต่นับได้ว่าเราได้ผ่านวิกฤตของปัญหาต่าง ๆ เช่น วิกฤตทางความเชื่อที่มลาย ด้านลัทธิคุณไสย เจ้าสำนักใบ้หวย ให้ลาก หรือการแข่งขัน ช่วงชิงตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ฯลฯ เป็นต้น ปัจจุบันพบว่าสังคมไทยยังเป็นโครงสร้างการปกครองสงฆ์แบบเดิมไม่ได้ต่างไปจากอดีต เห็นได้ชัดจาก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ไทย ร.ศ. 121 แม้จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขมาโดยตลอดก็ยังคงเป็นลักษณะของการปกครองจากบนลงล่าง จึงเกิดการลดทอนจารีตประเพณีท้องถิ่นทางความเชื่อและศาสนา

มาโดยตลอด และมากขึ้นเป็นลำดับในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปของแต่ละท้องถิ่น เช่นใน จังหวัดเชียงใหม่ที่ถูกไหลบ่าด้วยกระแสวัฒนธรรมตะวันตกไม่ต่างไปจากกรุงเทพมหานคร ทำให้คณะสงฆ์เชียงใหม่ต้องรับเอารูปแบบโครงสร้างการปกครองจากส่วนกลางแทบทั้งหมดมาใช้ ในการปกครองดูแลพระภิกษุและสามเณร ปัจจุบันการที่รัฐได้จัดตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้ทำหน้าที่ในการดำเนินงานด้านกิจการงานหรือกิจกรรมของพระพุทธศาสนาขึ้นมานั้น ก็ก่อให้เกิดความทับซ้อนระหว่างสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมการศาสนา และมหาเถรสมาคม ผลที่ได้คือ ความไม่ชัดเจนในการดำเนินงาน สั่งการ ควบคุม และกำกับดูแล ทำกันไปคนละทิศละทาง ไม่สามารถเชื่อมโยงและประสานกันได้อย่างแท้จริง ในส่วนของท้องถิ่นซึ่งต้องอยู่ภายใต้การปกครองดังกล่าว ประสบกับปัญหาด้านความรู้และเข้าใจ จนไม่สามารถเชื่อมโยงทิศทางเพื่อการทำงานที่ลุล่วงประโยชน์หรือเพื่อหาทางออกของการแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ได้

ประการสอง สาเหตุจากโครงสร้าง คือ นโยบายแบบสั่งการจากบนลงล่าง ทำให้คณะสงฆ์เชียงใหม่ต้องรับเอานโยบายเดียวกันถือปฏิบัติ และนโยบายดังกล่าวของคณะสงฆ์ไทยยังเป็นนโยบายที่ไร้จุดยืนและตามกระแสการขับเคลื่อนของภาครัฐบาล เนื่องจากโดยความเป็นจริงแล้วบริบทของท้องถิ่นสามารถบูรณาการและเชื่อมโยงนโยบายระดับขึ้นสู่การนำไปเป็นนโยบายหลักของการบริหารคณะสงฆ์ทั้งในภาพรวมและระดับล่างได้ เช่นปัญหาของการลดลงของพระภิกษุและสามเณร เห็นได้ชัดว่าในด้านปริมาณและคุณภาพของพระภิกษุและสามเณรไทยประสบปัญหาทั้งสองด้าน และนำไปสู่วิกฤตด้านต่าง ๆ ตามมา เช่นวิกฤตการขาดแคลนศาสนทายาทในอนาคต และปัญหาดังกล่าวก็ไม่สามารถเข้าถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขที่ชัดเจนยังคงอยู่ในประเด็นที่ว่า ก็เข้าใจว่าเป็นปัญหาเช่น เพราะสังคมเปลี่ยน จะให้ทำอะไร แม้จะได้พยายามหาแนวร่วมจากหลายฝ่ายเพื่อหาทางแก้ไขจริง ดังปรากฏจากการสรุปงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว จากนั้นส่วนกลางก็สั่งจากข้างบนลงไปสู่ล่าง ให้รายงานขึ้นมา เมื่อปรากฏเป็นรายงานว่าลดลงจริง เป็นปัญหาจริง มีการนำเสนอทางออกหรือวิธีการ แต่พบว่าไม่มีหน่วยงานหรือผู้รับผิดชอบ รับอาสาหรือนำประเด็นนี้ไปดำเนินการต่ออย่างเป็นรูปธรรม ชัดเจน และต่อเนื่อง เพราะเป็นปัญหาที่แก้ไขยาก เป็นปัญหาเรื้อรังไม่สามารถดำเนินการได้ จึงถูกปล่อยไว้หาทางดูแลแก้ไขเอง เพราะถูกเชื่อมโยงปัญหาทางต่าง ๆ เข้าไว้มากมาย และซับซ้อนทวิคูณเชิงโครงสร้างต่าง ๆ ทางสังคมและท้องถิ่นไว้ด้วย

4.2.2 ผลกระทบของการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่

พบว่า มี 3 ประการที่สำคัญ ดังนี้

1) ขาดแคลนศาสนทายาท โดยเฉพาะศาสนทายาทของชุมชน

การเปลี่ยนแปลงด้านพัฒนาการทางสังคม สะท้อนได้จากล้านนาในอดีต กษัตริย์หรือผู้ปกครองจะเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ ค้ำชู และมีส่วนร่วมในการใช้หลักธรรม และใช้บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุและสามเณร เพื่อปกครองบ้านเมือง อีกทั้งยังให้การสนับสนุนการพระศาสนา และพระภิกษุและสามเณร ที่ทรงความรู้ความสามารถเพื่อสืบทอดพระศาสนาของล้านนา จึงทำให้มีนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาผู้ทรงความรู้ด้านต่าง ๆ มากมาย อาทิ พระโพธิ์ธำมณี พระธรรมเสนาบดี พระญาณกิตติ พระสัทธัมมกิตติมหาสุสทเวะ พระญาณวิลาส พระสิริมังคลาจารย์ และพระรัตนปัญญาเถระ และด้วยนักปราชญ์เหล่านี้จึงทำให้ล้านนามีความสงบสุข ด้านการปกครอง ความเป็นอยู่ทั้งกาย-จิตใจ และยังสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางการศึกษาด้านการศาสนาอย่างจริงจัง ในนี้ก็จะเห็นว่าปัจจุบันจากสาเหตุและปัญหาการลดลงของพระภิกษุและสามเณร ส่งผลกระทบของการขาดแคลนศาสนทายาทของชุมชนเชียงใหม่ และยังขาดการสนับสนุนจากผู้ปกครองและภาครัฐของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ด้านการส่งเสริม ร่วมมือเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและบทบาทของศาสนทายาทซึ่งเป็นพระภิกษุและสามเณร ในด้านความเป็นผู้นำ ผู้ทรงคุณค่าและประโยชน์ต่อการพระศาสนาและสังคมสืบต่อไป

2) ค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชดั้งเดิมของชาวล้านนากำลังเลือนหายไป

จากการที่ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่งให้ข้อสังเกตในทิศทางเดียวกันว่า ปัจจุบันพระภิกษุและสามเณรไม่สามารถท่องจำพระวินัยหรือปาฏิโมกข์ได้ หรือแม้แต่การให้ความหมาย หรือเข้าใจคำว่า “พระอุปัชฌาย์” “สัทธวิहारิก” และ “อันเตวาสิก” ก็ยังจะทำให้พระภิกษุและสามเณรไม่ได้ตระหนักหรือเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนอย่างแท้จริง ซึ่งผลที่ตามมาคือ ค่านิยมเหล่านี้ทำให้คนเชียงใหม่ โดยเฉพาะพระภิกษุและสามเณรปัจจุบัน ไม่สนใจและเข้าใจค่านิยมและอุดมการณ์ของการบวชดั้งเดิมของชาวล้านนา เพราะเมื่อค่านิยมที่ดั้งเดิมและเป็นประโยชน์ต่อการสืบทอดศาสนาและความเป็นศาสนทายาทถูกลบเลือนไป จำนวนของผู้สนใจที่ต้องการบวชก็ลดลงไปเช่นกัน ซึ่งผลกระทบดังกล่าวสอดคล้องกับสาเหตุและปัญหาที่สำคัญประการแรกที่พบว่าทำให้พระภิกษุและสามเณรลดลง จะเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างต่อไปนี้

“.....สมัยก่อนพระเณรจะให้ความสำคัญต่อคำว่า พระอุปัชฌาย์ ว่าไผ่บวช
หือ ตัวเก่า (ตัวเอง) เป็นสัทธวิहारิก อยู่ในความดูแลของไผ่ เป็นอันเตวาสิก

พระลูกวัดใด สิ่งเหล่านี้ถือเป็นแบบอย่างของการปกครองสงฆ์ที่ดีงามและ โดยในอยู่ แล้ว ความเคารพยำเกรง ความกตัญญูที่พระเณร ซึ่งเป็นสัททวิหริก พระซึ่งเป็นอันเต วาสิก ฟังปฏิบัติฟังทำ ต่อพระอุปัชฌาย์ พระพี่เลี้ยง หรือเจ้าอาวาส และความเมตตาที่ดี หรือสิ่งที่ถือการเรียนรู้ ถ่ายทอดวิชา ทักษะ ต่าง ๆ รวมถึงการอุปถัมภ์เลี้ยงดู ซึ่งพระ อุปัชฌาย์ พระพี่เลี้ยงฟังหื้อ ฟังขัดเกลา ต่อพระเณรในความดูแลที่ดี จึงเป็นสิ่งที่สมัย ปัจจุบันต้องยอมรับว่าแทบจะบู้กันแล้ว ลองไปถามเจ้าพ่อพระเณรได้เลย ยังจะบู้ จักกานี้ ผลกระทบที่ตามมาคือเขาก็ปกครองกันยาก เมื่อปกครองกันยากปัญหาต่าง ๆ มันก็ตามมา แล้วเขาก็มานั่งแก้ปัญหากันเป็นเรื่อง ๆ ไป มันบ่ได้ไปแก้ที่ต้นเหตุ เมามา นั่งแก้ที่ปลายเหตุกันเช่นที่เห็นถึงวัน" (สัมภาษณ์ พระครูรัตนชัยธรรม , 26 ต.ค. 2548)

ยกตัวอย่างด้านผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและลดทอนคุณค่าด้านค่านิยมทางศาสนาที่ดี งามและเชื่อมั่นว่ายังมีประโยชน์ต่อการธำรงรักษาการพระศาสนาและความสงบสันติของสังคม ท้องถิ่น เช่น ประเพณีการขัดเกลาผู้บวชที่เรียกว่า “ชะโยม” ประเพณีค่านิยมในการบวชเณรและ ประเพณีการบวชว่าด้วย “ปอยน้อย” การบวชที่เรียกว่า การบวชลูกแก้ว (การบรรพชาสามเณร) การ ปกครองสงฆ์ด้วยระบบ “หมวดอุโบสถ” การทำสังฆกรรม ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง “พระอุปัชฌาย์ สัททวิหริก และอันเตवासิก” ธรรมเนียมการนับถือ “ครูบา” และการถูกลดทอน ทางวัฒนธรรมด้าน "การถ่ายทอดวิชาชีพจากวัด" สู่พระภิกษุ สามเณร และชุมชน สิ่งเหล่านี้จึงถูก แปรเปลี่ยนด้านรูปแบบและพิธีการไปมาก จนกล่าวได้ว่าเรากำลังมองข้ามความหมายเชิงคุณค่า ของประเพณีและวัฒนธรรมทางสังคมด้านศาสนาไปในที่สุด ซึ่งส่งผลให้ประเพณีและวัฒนธรรม ดังกล่าวลดทอนและสะท้อนเป็นสาเหตุและปัญหาการลดลงของศาสนทายาทของท้องถิ่นเชิงใหม่

3) ทำให้ขาดพระภิกษุ-สามเณรประกอบพิธีกรรมของวัด

จากการศึกษาที่พบว่าเมื่อจำนวนของพระภิกษุและสามเณรลดลง แต่กิจการงานด้าน ศาสนพิธีกลับมีเท่าเดิมหรือมากขึ้นเพื่อบริการและรับใช้สังคมหรือชุมชน อาทิ วัดเป็นสถานที่ อบรมด้านวิปัสสนากรรมฐาน ค่ายคุณธรรม เป็นเครือข่ายร่วมกับองค์กรต่างๆ เป็นสถานที่ให้ การศึกษาในรูปแบบต่างๆ เป็นวัดท่องเที่ยวที่สำคัญ และอื่น ๆ เป็นต้น สามเณรจึงถูกจัดให้มี หน้าที่ช่วยเหลือหรือรับผิดชอบในกิจการด้านต่าง ๆ ในเรื่องดังกล่าวสามเณรย่อมได้รับกระทบจาก ภาระงานที่ได้รับผิดชอบช่วยเหลือ ซึ่งจริงอยู่ถือเป็นการขัดเกลาตนเอง แต่ก็ยังมองว่าทำให้กระทบ ต่อการศึกษา ด้านบาลี - นกธรรม และปริยัติธรรม ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญเช่นกัน และยังเป็น มโนคติที่จะไม่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุต่อไปด้วย ซึ่งประเด็นดังกล่าว

ถือได้ว่าสอดคล้องกับผลกระทบข้อแรกที่ว่าทำให้ขาดศาสนทายาทของชุมชน เช่นบทสัมภาษณ์ที่ว่า

“...ปัจจุบันสมภารต้องปรับตัวมากเช่นกันต่อผลกระทบจากการลดลงของ พระภิกษุและสามเณร นอกจากคนของชุมชนหรือหมู่บ้านจะไม่สนใจนำลูกหลานมา บวชแล้ว การประกอบพิธีกรรมของวัดก็ดี บ้านก็ดี ย่อมกระทบไปด้วย จึงจำเป็น เช่นกันที่สมภารเจ้าวัดต้องมีวิธีการแสวงหาหรือจะพูดให้สุภาพคือโน้มน้าวจิตใจให้ เกิดศรัทธาเพื่อบวช โดยเฉพาะบวชเพื่อเรียน ถามว่าจะหาสามเณรได้จากไหน ก็จาก เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาฐานะยากจน หรือครอบครัวที่แตกแยก ซึ่งส่วนมากมา จากท้องที่ห่างไกลจากความเจริญของเมือง เช่น อำเภอไกลๆในจังหวัดเชียงใหม่ ชาวเขาบนพื้นที่สูงหรือแม้แต่จังหวัดไกลๆออกไปยิ่งวัดไหนมีโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม โรงเรียนสอนนักธรรม-บาลี อยู่ด้วย สมภารเจ้าวัดซึ่งก็เป็นการรวมการในการ บริหารก็ย่อมมีหน้าที่สงเคราะห์ช่วยเหลือจัดการด้วยเช่นกัน ไม่เช่นนั้นก็จะกระทบหมด ..” (สัมภาษณ์ พระครูสุเทพสิทธิคุณ , 23 ต.ค. 2548)

จะเห็นได้ว่าชาวพุทธเชียงใหม่ผูกพันกับประเพณีและวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมทาง ศาสนามาก ซึ่งหากพระภิกษุและสามเณรลดลง ก็จะทำให้ขาดผู้นำด้านพิธีกรรมที่สำคัญต่าง หรือ บางท้องที่ซึ่งมีความศรัทธาเฉพาะบุคคล เช่น พิจารณาว่าพระภิกษุเป็นผู้มีศีลมากกว่าสามเณร ก็จะ นิมนต์แต่พระภิกษุ หากปัจจุบันพบว่าพระภิกษุลดลง หรือบางวัดไม่มีพระภิกษุครอบครองพิธี ก็เลย ต้องนิมนต์สามเณร หรือพระภิกษุจากวัดของชุมชนอื่น เข้าร่วมพิธีแทน เป็นต้น

การวิจัยนี้ เบื้องต้นที่พบว่าสถิติของพระภิกษุและสามเณรที่มาจากต่างถิ่นมีจำนวนมากขึ้น และเป็นจำนวนที่มากกว่าพระภิกษุสามเณรในท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาภาคสนาม กล่าวคือ ปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนของพระภิกษุและสามเณรที่มาจากต่างถิ่น เพิ่ม มากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นการเข้ามาจำวัดในตัวเมืองเชียงใหม่เพื่อโอกาสในการศึกษา จากการศึกษา และสัมภาษณ์ รวมถึงสังเกตการณ์ พบว่า เป็นพระภิกษุและสามเณรจากต่างจังหวัด โดยมากเป็น จังหวัดทางภาคอีสาน จากต่างประเทศ ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่า (ไทยใหญ่) ลาว และ เขมร ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นและเป็นเรื่องสำคัญ เช่น ด้านการปกครองของผู้ปกครองวัด และ สถานศึกษา ที่ต้องดูแลด้านการเข้ามาอยู่อาศัย หรือพำนักอย่างถูกต้อง สามารถตรวจสอบได้ รวมถึง การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และสร้างประโยชน์ตน-สังคมที่อาศัย คณะสงฆ์เชียงใหม่ และต่อการ พระศาสนา สะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระภิกษุจากต่างชาติ ที่ว่า

“.....อาตมาภาพเป็นพระไทยใหญ่มาจากเมืองเชียงตุง ประเทศพม่า ที่ต้องมาอยู่ เชียงใหม่ โดยเฉพาะอำเภอเมือง เพราะที่นี้ถือเป็นเมืองเจริญและมีแหล่งการศึกษาที่สำคัญของพระภิกษุสามเณร โดยส่วนใหญ่ของไทยใหญ่ต้องการมาศึกษา เพื่อเป็น โอกาสของชีวิตและหากกลับไปก็ถือได้ว่าเป็นการยกระดับฐานะทางสังคมของตนเอง หากลาสิกขาไป แต่หากยังดำรงสมณเพศต่อไปก็ถือเป็นโอกาสได้นำความรู้ ความสามารถไปพัฒนาและสืบต่อพระพุทธศาสนาในเชียงตุง ซึ่งปัจจุบันก็มีพระภิกษุ สามเณรไทยใหญ่จำนวนมากที่เดินทางเข้ามาเชียงใหม่เพื่อโอกาสด้านการศึกษาเช่น อาตมาภาพ..... ” (สัมภาษณ์ พระมหาบุญทิพย์ แคนสุวรรณ, 18 ต.ค. 2548)

และบทสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสามเณรจากต่างจังหวัด ที่ว่า

“.....อาตมาภาพเป็นสามเณรจากจังหวัดขอนแก่นที่ต้องมาบวชเรียนใน จังหวัดเชียงใหม่ เพราะถือว่าเชียงใหม่มีแหล่งการศึกษาที่สำคัญและเชื่อมั่นว่าสามารถ อยู่ได้ ส่วนหนึ่งเพราะมีรุ่นพี่ที่เคยเรียนในมหาวิทยาลัยสงฆ์ของเชียงใหม่มาก่อน ได้ แนะนำให้มาเรียน และหาวัดที่พักให้ซึ่งก็เป็นวัดที่พักอยู่นี้..... เพราะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่สำคัญทางการท่องเที่ยว จึงมั่นใจว่าตนเองนอกจากจะได้มีโอกาสเรียน แล้ว จะสามารถพัฒนาตนและเรียนรู้ต่อการปรับตัวของสังคมได้มากกว่า และคิดว่า ด้านการเป็นอยู่ เรื่องของการขบฉัน ก็คงไม่ลำบากนัก เพราะคนเชียงใหม่ใจบุญ รวมถึงมีนักท่องเที่ยวมากที่นอกจากเที่ยวแล้ว ก็ถือโอกาสได้ทำบุญด้วย..... ” (สัมภาษณ์ สามเณรสถาพร สมศักดิ์, 15 ต.ค. 2548)

4.2.3 แนวทางแก้ไขวิกฤตศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรใน

จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาผลกระทบจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่ามาจากสาเหตุและปัญหาจากจำนวนที่ลดลงจริง ถือเป็นวิกฤตสำคัญทางพุทธศาสนา ในบริบทของท้องถิ่น ซึ่งหากไม่ทราบถึงแนวทางแก้ไข พุทธศาสนาในจังหวัดเชียงใหม่ก็จะไม่ ชัดเจนในแนวทางปฏิบัติ ประเด็นดังกล่าวจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ด้านความ คิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขวิกฤตศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัด เชียงใหม่ พบว่า มีแนวทางแก้ไขที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) คณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ต้องปฏิรูปการบริหารงาน และการปกครอง ใหม่ทั้งระบบ

ด้วยการยอมรับและเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง โดยเฉพาะ ในบริบทของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ รวมถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ อย่างเป็นระบบ คล่องตัว เป็นรูปธรรม ที่ยั่งยืน และสามารถประเมินหรือตรวจสอบได้ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบเชิงโครงสร้าง ระดับประเทศต่อไป

คณะสงฆ์เชียงใหม่ต้องพิจารณาจากประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหา และสำคัญที่ต้อง นำหลักธรรมและคำสอนในทางพระพุทธศาสนา มาใช้เป็นบรรทัดฐานของการแก้ปัญหาอย่าง แท้จริง เพื่อให้เห็นว่าองค์กรสงฆ์ได้ใช้ประโยชน์จากหลักธรรมในการแก้ปัญหา ปัจจุบันเรายังมอง ไม่เห็นทุกข์ หรือที่เรียกว่าปัญหาและสาเหตุที่แท้จริง จึงไม่สามารถแก้ไขวิกฤตศาสนทายาทจาก การลดลงได้ องค์กรปกครองสงฆ์ท้องถิ่นจึงต้องมีบทบาทสำคัญเบื้องต้นในการยอมรับฟังปัญหา และดำเนินการแก้ไขปัญหาแบบอริยสัจ 4 ให้เป็นรูปธรรมมากที่สุด ในบริบทของการปกครองระดับ เล็กสุด คือ วัด ตำบล อำเภอ ไปสู่การปกครองที่ใหญ่สุดในระดับท้องถิ่น คือ จังหวัด พร้อมทั้งให้ เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยปัญญาของทุกภาคส่วน (วัด บ้าน โรงเรียน/สถานศึกษา หน่วยงานองค์กร โดยรอบ) ที่เริ่มต้นจากชุมชนบ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด จากนั้นให้มีการจัดระบบการรวบรวม ข้อมูลและติดตามผล วัดผลประเมินผล ทุกจุดและระดับเพื่อรวบรวมเป็นประเด็นการพิจารณาและ อภิปรายร่วมกันแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจเห็นได้ว่าในแต่ละท้องถิ่นที่ยังมีความแตกต่างของปัญหาและการ แก้ไขที่ต่างกันออกไป ทั้งนี้ จึงจะสามารถสรุปปัญหาได้ในเวทีพระสังฆาธิการ เพื่อลงไปสู่แนวทาง ปฏิบัติและการปฏิรูประบบการทำงานใหม่ได้จริง

2) ทุกภาคส่วนต้องดำเนินงานร่วมกันเพื่อฟื้นฟูบทบาทของศาสนทายาทในการทำงาน

และการเป็นผู้นำทางความเชื่อและค่านิยมประเพณี-วัฒนธรรมทางศาสนา

จำเป็นต้องให้มีคุณค่าและความหมายเพื่อสืบทอดเป็นวัฒนธรรมสังคมสืบไป โดยเฉพาะ องค์กรคณะสงฆ์ทุกภาคส่วน ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรบริหารการปกครอง องค์กร การศึกษา องค์กรศาสนาภาคประชาชน และอื่น ๆ ที่ต้องหันกลับไปพิจารณาประเพณี-วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือรูปแบบโครงการดี ๆ ในอดีตหรือปัจจุบันที่กำลังทำกันอยู่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญห และพัฒนาคุณภาพศาสนทายาทที่แท้จริงได้ เช่น บทสัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่าง ดังนี้

“...โครงการดี ๆ ของคณะสงฆ์เชียงใหม่ก็นัก(มาก) ที่หื้อโอกาสศรัทธาคนบ้านได้เข้า ไกลตัวพระธรรมคำสอน เช่น โครงการ รดน้ำขบวนพิเศษที่คณะสงฆ์เชียงใหม่ ร่วม (ร่วม) กับชมรมกลุ่มหนุ่มสาวจังหวัดเชียงใหม่ จัดขึ้นในช่วงเข้าพรรษา โดยจัดให้มี พระนักเทศน์เป็นองค์เทศน์ นำขบวนรดน้ำไปจอดยังวัดต่าง ๆ ตามตารางปฏิทิน ที่

จัดไว้ ในเขต จ.เชียงใหม่ ตลอดพรรษา (3 เดือน) ช่วงเวลา 20.00 – 24.00 น. ทั้งนี้วัดต่าง ๆ ที่สนใจก็จะนำกลุ่มศรัทธาของวัดไปร่วมฟัง ซึ่งนอกจากได้ฟังเทศน์แล้ว ก็ยังหือโอกาสศรัทธาได้ร่วมตอบปัญหาธรรมะ แสดงทัศนคติทางหลักธรรมศาสนา ถกกันในเรื่องบ้านเมืองพอง หรือได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับศรัทธาวัดอื่นที่ไป่วมกัน ณ ที่อื่น (ที่นี่) แหมโครงการหนึ่งที่ศรัทธาชอบ (ชอบ) คือการที่คณะสงฆ์ฯ เป็นมีการจัดการการวิทยุอยู่หลายสถานี เปรียบเสมือนได้มีโอกาสได้อยู่บ้านฟังเทศน์ ฟังธรรม โดยตลอด บั๊ใช้เฉพาะวันพระยังตะกอน (สมัยก่อน) โครงการหมูนี (เหล่านี้) ถือว่าทำให้ศรัทธาใกล้ชิดพระธรรมคำสอน ผ่านพระผ่านเณรนักชีน เลยหันว่าคู่พระเป็นบได้อยู่บคาย (เห็นว่าท่านไม่ได้ทำอะไร) เป็นยังแบ่งใจหาหาที่จำพองบได้มีโอกาจะได้เข้าวัดเข้าวา และยังหือความสำคัญกับชุมชน ศรัทธาจึงมองพระเณรในทางที่ดี และหือการอุปถัมภ์คำฐเหมือนยังเก่ามา (ให้ความอุปถัมภ์คำฐอย่างแต่ก่อนมา) ... ” สัมภาษณ์ นางบัวแก้ว ชัยศรี, 18 ต.ค. 2548)

ทั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญและภาคภูมิใจต่อความเชื่อและค่านิยมประเพณี และวัฒนธรรมทางศาสนาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นของเรา และเชื่อว่าจะสามารถเป็นทางออกในการช่วยแก้ปัญหาได้ เพราะเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมบางประการ โดยเฉพาะด้านศาสนามีส่วนสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตชุมชนที่ดำรง ซึ่งบรรพบุรุษของเราได้ใช้ประโยชน์และสืบทอดมานี้ เป็นแบบอย่างสำคัญที่เรารุ่นหลังพึงได้ศึกษาและนำมาประยุกต์หรือสืบทอดให้เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา จากบทสัมภาษณ์ของ พระมหาสง่า ชีรสวโร ท่านเป็นพระภิกษุชาวเชียงใหม่โดยกำเนิด ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ให้ข้อคิดต่อประเด็นนี้ว่า

“.....การที่เชียงใหม่มีความเป็นเอกลักษณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อและศรัทธาในทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นเรื่องที่ชาวเชียงใหม่ควรภูมิใจและควรได้รับการถ่ายทอดไปสู่ลูกหลานในอนาคต แม้แต่คณะสงฆ์เชียงใหม่เองก็ต้องกลับมาทบทวนประเด็นนี้ ด้วยการยอมรับและทำความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา และเป็นไปในภาพรวม หรือลักษณะองค์รวม (ภาษาพระก็คือต้องมองเห็นทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ทางออกแห่งทุกข์ และการดับทุกข์) อย่างแท้จริง ไม่ได้มองแบบแยกส่วนเพื่อแก้ปัญหาเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังที่ผ่านมาหรือแม้แต่ความภูมิใจต่อบรรพชนที่มีคุณูปการต่อพระศาสนาและสังคมล้านนามาแต่อดีต ในที่นี้ขอกล่าวถึงพระเถระนักปราชญ์ชาวล้านนา อาทิ พระโพธิธัมมิกะ พระธรรมเสนาบดี พระญาณกิตติ พระสัทธัมมิกิตติมหาจุสสทวะ พระญาณวิลาส พระสิริมงคลอาจารย์

และพระรัตนปัญญาเถระ เป็นต้น ท่านทั้งหลายเปรียบเสมือนแม่แบบแห่งพระสงฆ์
ล้าหน้าต่อวงการศึกษารวมถึงการพัฒนาสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมของสงฆ์เองก็ดี
หรือสังคมชาวบ้านก็ดี ซึ่งเราเองควรให้การยกย่องและให้ความสำคัญที่จะศึกษา
รวมถึงให้การสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่าง
ต่อไป ” (สัมภาษณ์ พระมหาสง่า ชีรสวโร, 23 ต.ค. 2548)

ประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าในระดับการปกครองท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารภาครัฐ
ตั้งแต่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบ
เพื่อฟื้นฟูบทบาทของศาสนทายาทในการทำงาน และการเป็นผู้นำทางความเชื่อและค่านิยม
ประเพณี-วัฒนธรรมทางศาสนาในระดับท้องถิ่นของตนเอง อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดให้มี
กิจกรรมในการนำเสนอและมีส่วนร่วมที่จะถ่ายทอดเอกลักษณ์ ประเพณีและวัฒนธรรม ทางศาสนา
ผ่านชุมชนและเครือข่ายการปกครองหมวดหัววัดทุกวัด ทุกหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และระดับจังหวัด
ซึ่งในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างทางโครงสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ต่างกันออกไป ทั้งนี้ จึงจำเป็น
ที่จะต้องบรรจวาระของกิจกรรมนี้ในหมวดงบประมาณประจำปีของการบริหารส่วนท้องถิ่นทุก
ระดับ ซึ่งจะสามารถทำให้ทุกระดับของการปกครองได้ร่วมกันตระหนัก ภาควิมิใจ และมีโอกาส
แสดงออกถึงเอกลักษณ์ด้านประเพณี และวัฒนธรรมทางศาสนาของตนเอง

3) ทุกภาคส่วนต้องระดมความร่วมมือ ผลักดัน เพื่อให้เกิดการปฏิรูปการจัดการศึกษา ของสงฆ์ให้สอดคล้องและเป็นที่ยอมรับของสังคม ในระดับท้องถิ่น

ประเด็นนี้ ต้องไม่ละทิ้งแก่นแท้หลักธรรมและแนวทางของพุทธศาสนาจนเป็นเรื่องของ
กระแสของโลก ที่เรียกว่า “การตลาดทางการศึกษา” ซึ่งต้องเป็นการความร่วมมือเบื้องต้นในระดับ
ท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องเชิงบริบทของท้องถิ่นและการเป็นเอกลักษณ์หรือจุดยืนของสังคมท้องถิ่น
โดยแท้ และเพื่อเป็นการต้านทานกระแสสังคมบริโภคจากภายนอก

จากสาเหตุและปัญหาเรื้อรังเชิงโครงสร้างการปกครองเรื่อยมาถึงการศึกษามองของสงฆ์ ดังที่
ได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น ทำให้ทราบว่าเป็นการยากมากหากท้องถิ่นไม่มีจุดยืนหรือแนวทางแก้ไขต่อ
สาเหตุและปัญหาที่ชัดเจน เพื่อผลักดันให้เกิดการปฏิรูประบบการศึกษาของสงฆ์ได้ ยกตัวอย่าง
จากบทสัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่าง ที่ว่า

“...ด้วย พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ร.ศ.121 นี่ก็ถือเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ก่อปัญหาการ
ลดลงของจำนวนพระภิกษุและสามเณรในปัจจุบัน เพราะว่าส่วนหนึ่งการที่
โครงสร้างทางการปกครองที่เริ่มตั้งแต่สมัย ร. 5 จึงต้องสอดคล้องกับ พ.ร.บ. คณะสงฆ์
121 และเราก็ใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน หากจะมีความพยายามปรับเปลี่ยนบ้างแต่ก็ยัง

รูปแบบและลักษณะเดิมๆ เพราะเมื่อยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจจากส่วนกลางการบริหารงานคณะสงฆ์เองก็ดี การจัดการศึกษาของสงฆ์ก็ดี ก็ยังต้องล่าช้าและปรับตัวค่อนข้างลำบาก ซึ่งเป็นผลกระทบตามมาต่อทางเลือกของผู้จะเข้ามาบวชในทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะบวชเพื่ออะไรก็ตาม และยังจะบวชเพื่อเรียนในสถานศึกษาเฉพาะทางด้านพุทธศาสนาจึงเป็นไปได้ยากขึ้น นอกเสียจากเราเองต้องปรับตัวจากการดึงคนบ้านที่เขาสนใจมาศึกษาเล่าเรียน จะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม อย่างน้อยได้ชื่อว่าสถาบันการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ไม่ได้ละทิ้งบทบาทด้านการพระศาสนา” (สัมภาษณ์ พระปลัดบุญธรรม บุญธรรมโม , 19 ต.ค. 2548)

ประเด็นนี้ผู้วิจัย เห็นว่า จากสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างกระแสโลกแล้ว ย่อมเห็นได้ชัดเจนถึงความมุ่งหวังทางการศึกษาในอนาคตของเยาวชนเชียงใหม่ และเยาวชนไทย ที่ต้องยอมรับกับการแข่งขันเพื่อรองรับฐานการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมใหม่ เช่น หากต้องแก้ไขว่าพระภิกษุและสามเณรลดลง เพื่อลดวิกฤติการขาดแคลนศาสนทายาท จะต้องให้มีการบวชพระเณรมาก ๆ และให้ได้บวชเพื่อเรียน แต่หากระบบการศึกษาของคณะสงฆ์และส่วนงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้มีการพัฒนาตนเองให้สอดคล้อง และสัมพันธ์กับสังคม/ท้องถิ่น รวมถึงการมีมาตรการรองรับปัญหาในอนาคต ก็ย่อมไม่เกิดสัมฤทธิ์ผลต่อการแก้ไขปัญหา เพราะโดยแท้ที่จริงแล้วต้องยอมรับความเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าทางการศึกษาของคณะสงฆ์ที่ว่าผู้ศีกษานอกจากได้รับการเรียนการสอนในวิชาพื้นฐานทางการศึกษาเช่นกันกับกระบวนการศึกษาทั่วไปแล้ว ยังได้รับการเรียนการสอนในวิชาพื้นฐานทางพุทธศาสนา ซึ่งก็เท่ากับว่าผู้จบการศึกษาออกไปมีวุฒิภาวะทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากผู้จบการศึกษาทั่วไป

กล่าวคือ หากพิจารณาถึงการแก้ไขวิกฤตศาสนทายาทด้านการศึกษา ต้องพัฒนาด้านศักยภาพและคุณภาพภาพของศาสนทายาทเป็นลำดับแรก โดยเยาวชนที่เข้ามาบวชเรียนต้องสามารถทำให้เขาเหล่านี้เป็นศาสนทายาทที่มีศักยภาพและคุณภาพ เพื่อทำหน้าที่ในการสืบต่อพระพุทธศาสนาในสถานภาพพระภิกษุต่อไปได้ หรือเพื่อสามารถเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีศักยภาพและคุณภาพที่ดึงดูดต่อสังคมภายนอก ในฐานะบุคคลผู้ได้รับการขัดเกลาจากกระบวนการศึกษาทางพุทธศาสนา ด้วยการศึกษาของสงฆ์ ให้เป็นที่ยอมรับทั้งต่อสังคมสงฆ์และสังคมชาวบ้าน และเห็นได้ว่า องค์การปกครองท้องถิ่นต้องเสนอให้มีวาระของการร่วมมือทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของสงฆ์ร่วมกับสถาบันการศึกษาโดยทั่วไปทุกระดับ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ต้องเป็นแกนนำในการเสนอวาระนี้ให้

นำไปสู่ความร่วมมือ ให้เกิดการผลักดันเข้าสู่วาระของการพัฒนาการศึกษาและการพัฒนาท้องถิ่น โดยเร็ว

4.2.4 ด้านความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไข หากไม่มีศาสนทายาท (พระภิกษุและสามเณร) ในทางพระพุทธศาสนา

จากการการศึกษาด้านผลกระทบจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าอาจทำให้ขาดศาสนทายาทของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประการสำคัญลำดับแรก นั้น ทำให้ได้การศึกษาจากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ด้านข้อเสนอแนะและแนวทางแก้ไขอย่างไร หากไม่มี (พระภิกษุและสามเณร) ศาสนทายาทในทางพระพุทธศาสนาพบว่า มีแนวทางแก้ไขที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) องค์การปกครองสงฆ์เชียงใหม่ทุกระดับ ต้องมีจุดยืนและสร้างกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ที่แท้จริง

พิจารณาได้ว่าทุกฝ่ายต้องการให้เกิดความร่วมมือด้านการแก้ปัญหาเชิงคุณภาพ ไปพร้อม ๆ กับด้านปริมาณ ประเด็นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่ องค์การปกครองสงฆ์เชียงใหม่ ต้องปรับตัวและปฏิรูปการทำงานใหม่ รวมทั้งต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งถ้าพึ่งตนเองไม่สามารถแบกรับภาระ หรือความรับผิดชอบวิฤตติและปัญหาเองไว้ทั้งหมด จึงสำคัญว่าขณะนี้คณะสงฆ์ได้ตระหนักและเข้าใจปัญหาของตนเอง เพื่อเตรียมพร้อมต่อการนำไปสู่การดำเนินการแก้ไขมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป

2) องค์การปกครองท้องถิ่นเชียงใหม่ โดยเฉพาะผู้ปกครองหรือผู้นำท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญในการนำพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการพัฒนาคุณภาพคนท้องถิ่น

ประเด็นนี้ผู้วิจัยเห็นว่า องค์การปกครองท้องถิ่นทุกระดับ ต้องเข้ามามีส่วนในการรับผิดชอบการแก้ไขปัญหาวิกฤตนี้ เช่น ให้นำไปเป็นนโยบายของการวางแผนและพัฒนาท้องถิ่น ควบคู่ไปกับนโยบายในการบริหาร จัดตั้งองค์กรความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาคต่าง ๆ เข้ามาเป็นเครือข่ายการวางแผนพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม ในองค์กร สถาบัน หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยจัดให้มีปฏิทินการดำเนินงาน หรือกิจกรรม ที่ชัดเจน สรุปผล วัดผลและประเมินผลการทำงาน เมื่อสิ้นปีงบประมาณ ยกตัวอย่าง 1) การให้พระภิกษุและสามเณร และหน่วยงานองค์กร ระดับต่างๆ ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบ วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือทักษะด้านต่าง ๆ ต่อการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงได้แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาทางความคิด และท้องถิ่นซึ่งกันและกัน 2) การรณรงค์และ

กระตุ้นให้ประชาชนชาวเชียงใหม่ต้องมีส่วนร่วมในการแสดงออกทางความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อวิกฤตการณ์ลดลงของพระภิกษุและสามเณรจังหวัดเชียงใหม่ ถึงผลกระทบที่จะมีต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ผ่านองค์กรภาคชุมชนของตนเอง คือ ในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และในระดับจังหวัด เช่น การจัดให้มีเวทีภาคประชาชน เพื่อแสดงออกทางความคิดเห็นด้านศาสนา ต่อการนำไปเป็นแผนพัฒนาท้องถิ่น หรือในด้านอื่น ๆ โดยให้ออกาสทุกภาคส่วนเป็นผู้จัด ทั้งนี้ต้องสามารถนำไปสู่การติดตาม และวัดผล สรุปผล เพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม

3) ทุกภาคส่วนของท้องถิ่นเชียงใหม่ ต้องหันกลับมาให้ความสำคัญของบริบททางสังคม ท้องถิ่นด้านความเชื่อความศรัทธา ที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม โดยเฉพาะที่สัมพันธ์ทางศาสนาในอดีต เพื่อรักษาและฟื้นฟู ประเพณีวัฒนธรรม ค่านิยมที่ดีงามด้านศาสนา

ประเด็นนี้ ผู้วิจัย เห็นว่า องค์การที่สำคัญของท้องถิ่นที่ต้องเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่ม คือ สภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ ร่วมกับคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ให้มีการทบทวนการทำงานที่ผ่านมา ด้านการทำงานร่วมกันในประเด็นดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การวางแผน การทำงานร่วมกันทุกภาคส่วน ในการฟื้นฟูค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกลักษณ์ทางประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนาที่สำคัญ ให้สามารถกลับมาแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ทางศาสนาและสังคมท้องถิ่นได้ ซึ่งปัจจุบันก็ยังพบว่า มีการดำเนินการอยู่ แต่ไม่สามารถประสานความร่วมมือให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและแก้ไขปัญหาเชิงบูรณาการที่แท้จริงได้

4.3 สรุป

จากการศึกษาวิจัยภาคสนาม พบว่าวิกฤตศาสนทายาทจากการลดลงของพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ มีสาเหตุสำคัญที่เกิดจากสภาวะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมท้องถิ่น ค่านิยมและอุดมการณ์ และสืบเนื่องจาก พ.ร.บ. การศึกษา 2542 ซึ่งส่งผลกระทบต่อศาสนทายาทในจังหวัดเชียงใหม่ และมองว่าการลดลงของจำนวนพระภิกษุและสามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ เปรียบได้เป็นวิกฤตศาสนทายาทของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เพราะปริมาณที่ลดลงก็มีส่วนทำให้ปริมาณคุณภาพ และโอกาสแข่งขัน รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพของพระภิกษุและสามเณรน้อยลงไปด้วย ซึ่งประเด็นดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไข และร่วมมือจากทุกฝ่าย